



VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Laura Mäkelä

VANKEUSLAIN MUUTOS

Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden kokemuksia
siviiliarvioinnista

Sosiaali- ja terveysala
2018

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Laura Mäkelä
Opinnäytetyön nimi	Vankeuslain muutos. Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden kokemuksia siviiliarvioinnista
Vuosi	2018
Kieli	suomi
Sivumäärä	60 + 2 liitettä
Ohjaaja	Ulla Isosaari

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten vankeuslain uudistus on muuttanut yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden työtä sekä miten työntekijät arvioivat siviiliarvioinnin hyötyjä tuomitun näkökulmasta. Lisäksi tarkoituksena oli tuoda esille työntekijöiden näkemyksiä siitä, miten siviiliarviointia voidaan kehittää. Tavoitteena oli, että työntekijöiden näkemyksiä voidaan hyödyntää siviiliarviointiin liittyvien käytäntöjen ja työtapojen kehittämisessä.

Tutkimuksen teoriaosuudessa kuvattiin vankeuslain uudistuksen myötä tapahtuneet muutokset vankeuden täytäntöönpanoprosessissa sekä uudistuksen keskeiset tavoitteet. Taustateorioina olivat rangaistusajan suunnitelma ja vankeuslaki.

Tutkimus oli kvalitatiivinen, ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Aineisto koostuu kahdesta haastattelusta, joihin osallistui yhteensä kahdeksan Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijää. Tutkimuksen aineisto purettiin sisällönanalyysin avulla.

Lakimuutoksen myötä keskeisimpiä muutoksia yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden työssä olivat rangaistusajan suunnitelmien laatiminen sekä vankitietojärjestelmän käyttö siviiliarviointien tekemisessä. Työntekijät kokivat, että siviiliarviointi uutena työtehtävänä on lisännyt työn mielekkyyttä. Siviiliarvioinnin koettiin poikkeavan muusta yhdyskuntaseuraamustoimistossa tehtävästä arviointityöstä, koska siviiliarvioinnissa keskitytään niihin tekijöihin, joiden avulla tuomittua voidaan tukea. Tuomitun näkökulmasta siviiliarvioinnin hyödyiksi nähtiin mahdollisuus tulla kuulluksi sijoituslaitokseen ja -ajankohtaan liittyen. Lisäksi rangaistusajan suunnitelmat koettiin yksilöllisemmiksi, koska ne perustuvat tuomitun tapaamiseen ja kuulemiseen. Siviiliarvioinnin yhteydessä vankeudesta tiedottaminen sekä neuvominen ja ohjaaminen koettiin tuomitun kannalta tärkeiksi asioiksi. Siviiliarvioinnin kehittämisen osalta keskeisimmiksi kehittämiskohteiksi nousivat asiakastietojärjestelmän uusiminen, rangaistusajan suunnitelmien joustava toteuttaminen ja yhtenäinen ohjeistus siviiliarvioinnin käytäntöihin.

ABSTRACT

Author	Laura Mäkelä
Title	The Reform of Imprisonment Act. The Experiences of the Employees of the Vaasa Community Sanction Office about Sentence Planning before Imprisonment
Year	2018
Language	Finnish
Pages	60 + 2 Appendices
Name of Supervisor	Ulla Isosaari

The purpose of this bachelor's thesis was to find out how the reform of Imprisonment Act has changed the work of the community sanctions office and how the employees evaluate the benefits of sentence planning before imprisonment from the sentenced person's point of view. In addition, the aim was to bring out employees' views on how sentence planning before imprisonment can be developed. The goal was to make use of the employees' views in the development of practices related to sentence planning before imprisonment.

The theoretical part of the study describes the changes in the process of imprisonment following the reform of Imprisonment Act and the key objectives of the reform. The background theories were sentence plan and Imprisonment Act.

The research was qualitative and the material was collected with theme interviews. The research material of this thesis consists of two interviews, involving a total of eight Vaasa community sanction office employees. The research material was analyzed with material oriented content analysis method.

As a result of the reform of the act, the most important changes in the work of the community sanctions office were the drafting of sentence plans and the use of Vati (the prison data system) for making sentence planning before imprisonment. The employees felt that the sentence planning before imprisonment as a new task has increased the meaning of the work. The sentence planning before imprisonment was considered to be different from other evaluation work carried out in the community sanctions office because the sentence planning before imprisonment focuses on the factors that can support the sentenced person. From the point of view of the sentenced person's, the benefits of sentence planning before imprisonment include the possibility for the sentenced person to be heard and listened to. In addition, the sentence plans were considered more personal because they were based on the meeting and the hearing. Information about imprisonment and counselling were felt as important for the sentenced person. When considering the development of the sentence planning before imprisonment, the renewal of the

client data system, a flexible implementation of the sentence planning, and uniform guidelines for sentence planning before imprisonment practices became the most important development targets.

Keywords The reform of Imprisonment Act, sentence planning before imprisonment, community sanction office, sentence plan

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	9
2	RIKOSSEURAAMUSLAITOKSEN TOIMINTA JA TAVOITTEET	11
	2.1 Rikosseuraamuslaitos organisaationa	11
	2.2 Rikosseuraamuslaitoksen strategia	12
	2.3 Yhdyskuntaseuraamustoimistot	13
3	VANKEUSLAIN UUDISTUS.....	15
	3.1 Vankeusrangaistus prosessina ja täytäntöönpanon tavoitteet	15
	3.2 Vankeuden täytäntöönpanoprosessin aloitustehtävät ennen lakimuutosta... ..	18
	3.3 Vankeuden täytäntöönpanoprosessin aloitustehtävät lakimuutoksen jälkeen.....	20
	3.3.1 Tavoitteet.....	20
	3.3.2 Vaikutukset	21
	3.4 Siviiliarviointi yhdyskuntaseuraamustoimistossa.....	22
	3.5 Suunnitelmallinen rangaistusaika	25
	3.6 Aiheeseen liittyvät tutkimukset.....	26
4	TUTKIMUSONGELMAT	30
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	31
	5.1 Tutkimusmenetelmä.....	31
	5.2 Kohderyhmä.....	31
	5.3 Aineiston keruu.....	32
	5.4 Aineiston analyysi.....	33
	5.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	34
6	TULOKSET	35
	6.1 Muutokset työssä	35
	6.1.1 Muutokset työn määrässä ja sisällössä.....	36
	6.1.2 Asiakastyö.....	37

6.2	Siviiliarviointi tuomitun näkökulmasta.....	39
6.2.1	Osallisuus	40
6.2.2	Asiakkuuden jatkumot	42
6.3	Siviiliarvioinnin kehittäminen	44
6.3.1	Sujuva prosessi.....	44
6.3.2	Yksilöllisen rangaistusajan suunnittelu ja toteuttaminen.....	46
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	51
8	POHDINTA.....	55
	LÄHTEET.....	58
	LIITTEET	

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio	11
Kuvio 2. Rikosseuraamuslaitoksen strategia	12
Kuvio 3. Vankeusprosessi	15
Kuvio 4. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aloitustehtävät	17
Kuvio 5. Vapaudesta saapuvien täytäntöönpanon aloittamisen organisointi	22
Kuvio 6. Muutokset työssä	35
Kuvio 7. Siviiliarviointi tuomitun näkökulmasta	39
Kuvio 8. Siviiliarvioinnin kehittäminen	44

LIITELUETTELO**LIITE 1.** Haastattelurunko**LIITE 2.** Näyte aineiston analyysistä

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aihe perustuu vankeuslain uudistukseen, jonka myötä rangaistusten täytäntöönpanon aloitustehtävät on organisoitu uudella tavalla Rikosseuraamuslaitoksessa. Aiemmin vankeusrangaistuksen, yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aloitustehtävät jakaantuivat Rikosseuraamuslaitoksen ja ulosottolaitoksen kesken. Lain uudistuksen myötä rangaistusten täytäntöönpanon aloitustehtävät siirtyivät 1.5.2015 alkaen Rikosseuraamuslaitokselle. Uusi lainsäädäntö pitää sisällään muutoksia sekä vankeuslaissa että yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanossa. Tässä opinnäytetyössä keskitytään kuitenkin vapaudesta vankilaan tulevien tuomittujen aloittamistoimien uudelleen organisointiin eli yhdyskuntaseuraamustoimistoissa tehtävään siviiliarviointiin. Siviiliarvioinnissa vapaudesta vankilaan tulevat tuomitut haastatellaan yhdyskuntaseuraamustoimistoissa, joissa heille laaditaan myös rangaistusajan suunnitelma. Uudistuksen tavoitteina on ennen kaikkea toiminnan tehostaminen sekä aloittamismenettelyn hyödyntäminen vankeusrangaistukseen tuomittujen rangaistusajan suunnittelussa. Uudistuksen keskiössä on tehokkuusnäkökulman lisäksi asiakaslähtöisyys ja tuomitun motivaation vahvistaminen.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten vankeuslain uudistus on muuttanut yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden työtä sekä miten työntekijät arvioivat siviiliarvioinnin hyötyjä tuomitun näkökulmasta. Lisäksi tarkoituksena oli tuoda esille työntekijöiden näkemyksiä siitä, miten siviiliarviointia voidaan kehittää.

Opinnäytetyön tavoitteena oli, että työntekijöiden näkemyksiä voidaan hyödyntää siviiliarviointiin liittyvien käytäntöjen ja työtapojen kehittämisessä. Uuden tietojärjestelmän, Rotin, kehittäminen on vielä kesken, ja yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden esille tuomia ajatuksia voidaan mahdollisesti ottaa huomioon järjestelmän kehittämistyössä niin, että järjestelmä palvelisi entistä paremmin siviiliarviointiprosessia ja sen sujuvuutta.

Ehdotus opinnäytetyön aiheesta tuli Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistolta keväällä 2015. Aiheen valintaan vaikutti lisäksi sosiaalialan opintojen aikana suoritettut harjoittelujaksot Vaasan vankilassa ja Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa sekä oma kiinnostukseni rikosseuraamusalan työtä ja kehitystä kohtaan.

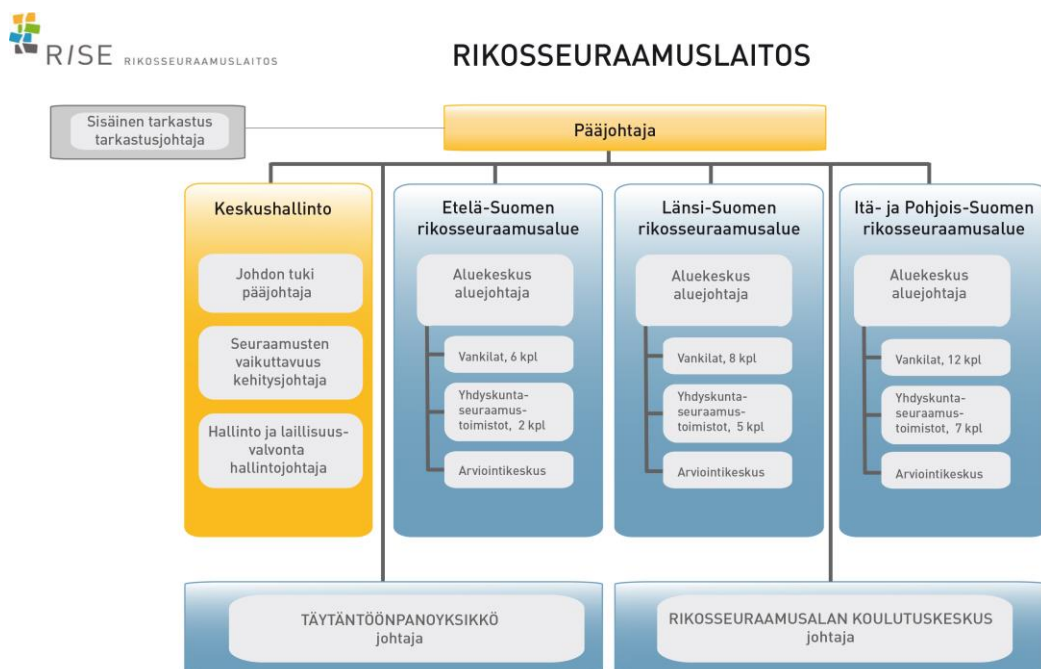
Tutkimuksen teoriaosuudessa kuvataan vankeuslain uudistuksen myötä tapahtuneet muutokset vankeuden täytäntöönpanoprosessissa sekä uudistuksen keskeiset tavoitteet. Taustateorioina ovat rangaistusajan suunnitelma ja vankeuslaki. Tutkimusongelmien ja menetelmällisten ratkaisujen jälkeen esitellään tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset.

2 RIKOSSEURAAMUSLAITOKSEN TOIMINTA JA TA- VOITTEET

Rikosseuraamuslaitos on oikeusministeriön alaisuudessa toimiva viranomainen, joka vastaa vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta. Rikosseuraamuslaitoksen keskeisenä tavoitteena on ehkäistä uusintarikollisuutta ja lisätä yhteiskunnan turvallisuutta. (Rikosseuraamuslaitos 2017.)

2.1 Rikosseuraamuslaitos organisaationa

Rikosseuraamuslaitos muodostuu keskushallintoyksiköstä, kolmesta rikosseuraamusalueesta sekä täytäntöönpanoyksiköstä. Rikosseuraamusalueet jaetaan Etelä-Suomen rikosseuraamusalueeseen, Länsi-Suomen rikosseuraamusalueeseen ja Itä-Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueeseen. Jokaisella rikosseuraamusalueella toimii aluehallinto, jossa on oma aluekeskus sekä arviointikeskus. Rikosseuraamusalueet koostuvat siis arviointikeskuksesta, vankiloista, yhdyskuntaseuraamustoimistoista sekä muista rangaistusten toimeenpanosta vastaavista yksiköistä. (Rikosseuraamuslaitos 2017.) Kuviossa 1 esitellään organisaatorakenne.



Kuvio 1. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio (Rikosseuraamuslaitos 2017)

2.2 Rikosseuraamuslaitoksen strategia

Rikosseuraamuslaitoksen perustehtävänä on vastata tutkintavankeuden toimeenpanosta sekä vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta. Keskeisimpänä tavoitteena on parantaa rangaistusta suorittavien edellytyksiä rikoksettomaan elämään ja vähentää riskiä syyllistyä uusiin rikoksiin rangaistusaikana ja sen jälkeen. (Rikosseuraamuslaitos 2017.) Kuviossa 2 esitellään rikosseuraamuslaitoksen strategiaa.



Kuvio 2. Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020 (Rikosseuraamuslaitos 2017)

Strategiassa tuodaan esille Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan keskeisimmät vaikuttavuustavoitteet. Rikosseuraamuslaitoksen tulostavoiteasiakirjasta vuosille 2016-2019 (2015, 3) nousee esille yhtenä keskeisenä tavoitteena siirtyminen kohti avoimempaa täytäntöönpanoa. Pyrkimyksenä on, että asteittain vapauttaminen edistää tuomitun paluuta yhteiskuntaan. Lisäksi strategiassa painottuu aktiivi-

nen verkostoyhteistyö ja palvelujatkumoista huolehtiminen rangaistusten suorittamisen jälkeen. Myös oikeusturva ja yhdenvertainen kohtelu nostetaan esille keskeisiksi asioiksi. Oleellista on, että rangaistusten täytäntöönpano perustuu yksilöllisiin suunnitelmiin (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020).

2.3 Yhdyskuntaseuraamustoimistot

Yhdyskuntaseuraamustoimistot vastaavat yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta. Rikosseuraamuslaitoksen tilastojen (2016, 13) mukaan vuonna 2015 yhdyskuntaseuraamusasiakkaita oli keskimääräisesti päivittäin 3093. Lain (L400/2015) mukaan yhdyskuntaseuraamusten tavoitteena on rangaistuksen täytäntöönpanon aikana tukea tuomittua hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi sekä lisätä edellytyksiä elää rikoksetonta elämää. Yhdyskuntaseuraamuksissa ja niiden valvonnassa tuomitun vapautta rajoitetaan erilaisten ehtojen ja velvoitteiden muodossa. Yhdyskuntaseuraamusten etuna on kuitenkin tuomitun pysyminen yhteisössään, jolloin työ-, opiskelu- tai läheissuhteet eivät katkea. (Portti vapauteen 2017.)

Yhdyskuntaseuraamukset voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Ensimmäiseen ryhmän kuuluvat ehdottoman vankeuden sijasta tuomittavat yhdyskuntaseuraamukset, joita ovat yhdyskuntapalvelu ja valvontarangaistus. Toisen ryhmän muodostavat nuorille suunnatut seuraamukset, eli nuorten ehdollisen vankeuden valvonta sekä nuorisorangaistus. Kolmanteen ryhmään kuuluvat ehdottoman vankeuden loppuajkaan sijoittuvat yhdyskuntaseuraamukset, eli valvottu koevapaus ja ehdonalaisen vapauden valvonta. (Hartoneva, Mohell, Pajuoja & Vartia 2015, 15.)

Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon lisäksi yhdyskuntaseuraamustoimistossa laaditaan lausuntoja oikeuden käsittelyä varten (Rikosseuraamuslaitos 2017.) Syyttäjä tai tuomioistuin voi pyytää yhdyskuntaseuraamustoimistoa laatimaan seuraamusselvityksen tilanteessa, jossa rikoksesta epäilty voidaan todennäköisesti tuomita yhdyskuntapalveluun tai valvontarangaistukseen. (L 400/2015)

Vankeuslain (L393/2015) muutoksen myötä yhdyskuntaseuraamustoimistot ovat vastanneet 01.05.2015 lähtien vapaudesta vankilaan tulevien tuomittujen haastattelusta sekä rangaistusajan suunnitelmien laatimisesta.

Rikosseuraamuslaitoksella on yhteensä 15 yhdyskuntaseuraamustoimistoa eri puolilla Suomea, ja niissä työskentelee vajaat 300 henkilöä (Rikosseuraamuslaitos 2018.) Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa työskentelee apulaisjohtajan lisäksi rikosseuraamusesimies sekä rikosseuraamustyöntekijöitä. Vaasan vankilalla ja yhdyskuntaseuraamustoimistolla on yhteinen johtaja. Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa asiakastyötä tekevät työntekijät ovat ammattinimikkeiltään rikosseuraamustyöntekijöitä. Rikosseuraamustyöntekijöillä on useimmiten sosiaalialan koulutus. (Portti vapauteen 2018.)

3 VANKEUSLAIN UUDISTUS

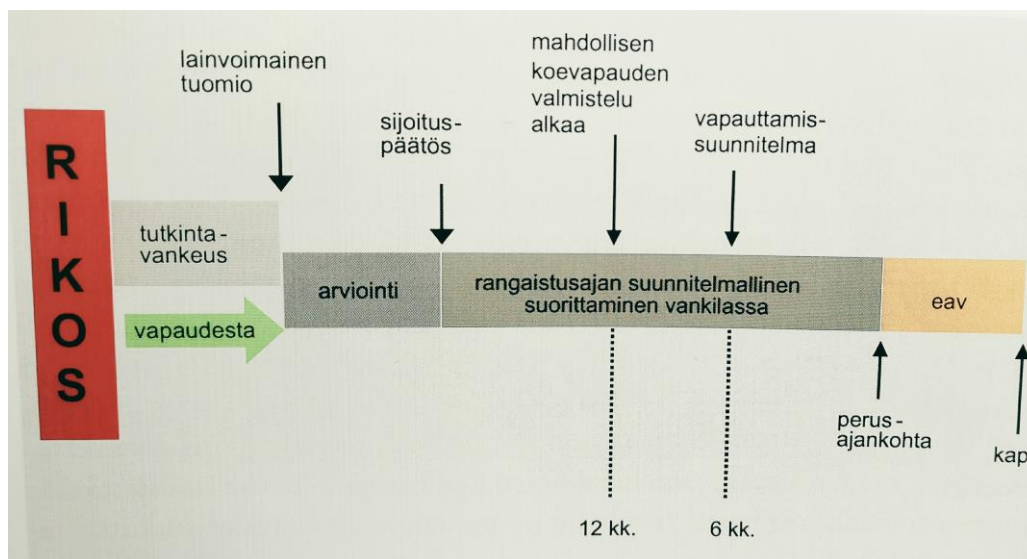
Opinnäytetyössä keskitytään erityisesti vankeuden täytäntöönpanon aloitustehtäviin, jotka ovat muuttuneet 01.05.2015 lakiuudistuksen myötä. Täytäntöönpanon aloitustehtäviä ovat vapaudesta vankilaan tulevien haastattelu ja rangaistusajan suunnitelman laatiminen. Vapaudessa tehtävää haastattelua ja rangaistusajan suunnitelman laatimista kutsutaan siviiliarvioinniksi. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aloitustehtävät ovat muuttuneet ainoastaan vapaudesta tulevien tuomittujen osalta.

Tässä luvussa kuvataan, miten vankeuslain uudistus on muuttanut täytäntöönpanoprosessia. Alussa kuvataan selvyyden vuoksi vankeusprosessi kokonaisuudessaan sekä vankeuden täytäntöönpanon tavoitteet. Sen jälkeen tarkastellaan, millainen prosessi on ollut ennen vuonna 2015 voimaan tullutta lakiuudistusta. Tämän jälkeen kuvataan täytäntöönpanoprosessissa tapahtuneet muutokset.

3.1 Vankeusrangaistus prosessina ja täytäntöönpanon tavoitteet

Vankeuslain ensimmäisessä luvussa määritellään vankeuden peruseriaatteet ja tavoitteet. Lain (L23.9.2005/767) ensimmäisen luvun 2§:n mukaan täytäntöönpanon tavoitteena on 1) lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä 2) rikosten estäminen rangaistusaikana.

Vankeuden täytäntöönpano on suunnitelmallinen ja hallitusti etenevä prosessi. Se alkaa tuomion tullessa lainvoimaiseksi, ja päättyy rangaistuksen tultua kokonaan suoritetuksi. (Arola-Järvi 2012, 11.) Tässä luvussa esitetään kuvion avulla havainnollistaen vankeusprosessi ja siihen liittyvät keskeisimmät käsitteet.



Kuvio 3. Vankeusprosessi (Arola-Järvi 2012, 11.)

Kuviossa 2 on kuvattu vankeusprosessi kokonaisuudessaan. Kuvioista ilmenee, että vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoprosessi etenee hieman eri tavoin riippuen siitä, onko tuomittu vapaudessa vai vankilassa tuomion saadessa lainvoiman. Lainvoima tarkoittaa, että päätökseen ei voida vaatia oikaisua tai hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin (Arola-Järvi 2012, 13).

Tuomitun ollessa jo vankilassa tuomittu on määrätty tutkintavankeuteen. Tutkintavankeus on turvaamistoimi, jolla varmistetaan, ettei rikoksesta epäilty tai syytetty vaikeuta asian käsittelyä, jatka rikollista toimintaa tai pakenemalla estä oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa. Tutkintavankeus päättyy, kun rangaistuksen suorittaminen alkaa tai tuomittu mahdollisesti vapautetaan. Tutkintavankeus voi jatkua silloin, jos tutkintavanki hakee tuomittuun rangaistukseen muutosta hovioikeudesta. (Myhrberg 2012, 42.)

Tutkintavanki muuttuu vankeusvangiksi, kun käräjäoikeuden tuomio saa lainvoiman. Jos tutkintavanki on hakenut käräjäoikeuden tuomioon muutosta hovioikeudessa, tuomittu muuttuu vankeusvangiksi vasta saatuaan tiedon hovioikeuden tuomiosta. (Arola-Järvi 2012,15.) Tutkintavangin muuttuessa vankeusvangiksi tutkintavankila ilmoittaa asiasta arviointikeskukseen. Arviointikeskuksessa pääte-

tään, kutsutaanko vanki arviointikeskukseen vai tehdäänkö hänelle rangaistusajan suunnitelma eri asiakirjojen ja vankilasta saatujen tietojen perusteella. (Myhrberg 2012, 45.) Kun rangaistusajan suunnitelma on valmis, vanki siirtyy sijoituspäätöksen mukaiseen vankilaan.

Tuomion tullessa lainvoimaiseksi alkaa tuomitun arviointivaihe, jonka pohjalta tehdään sijoituspäätös. Sijoituspäätöksen saatuaan vanki siirtyy suorittamaan tuomiotaan määrättyyn laitokseen. (Arola-Järvi 2012, 11.)

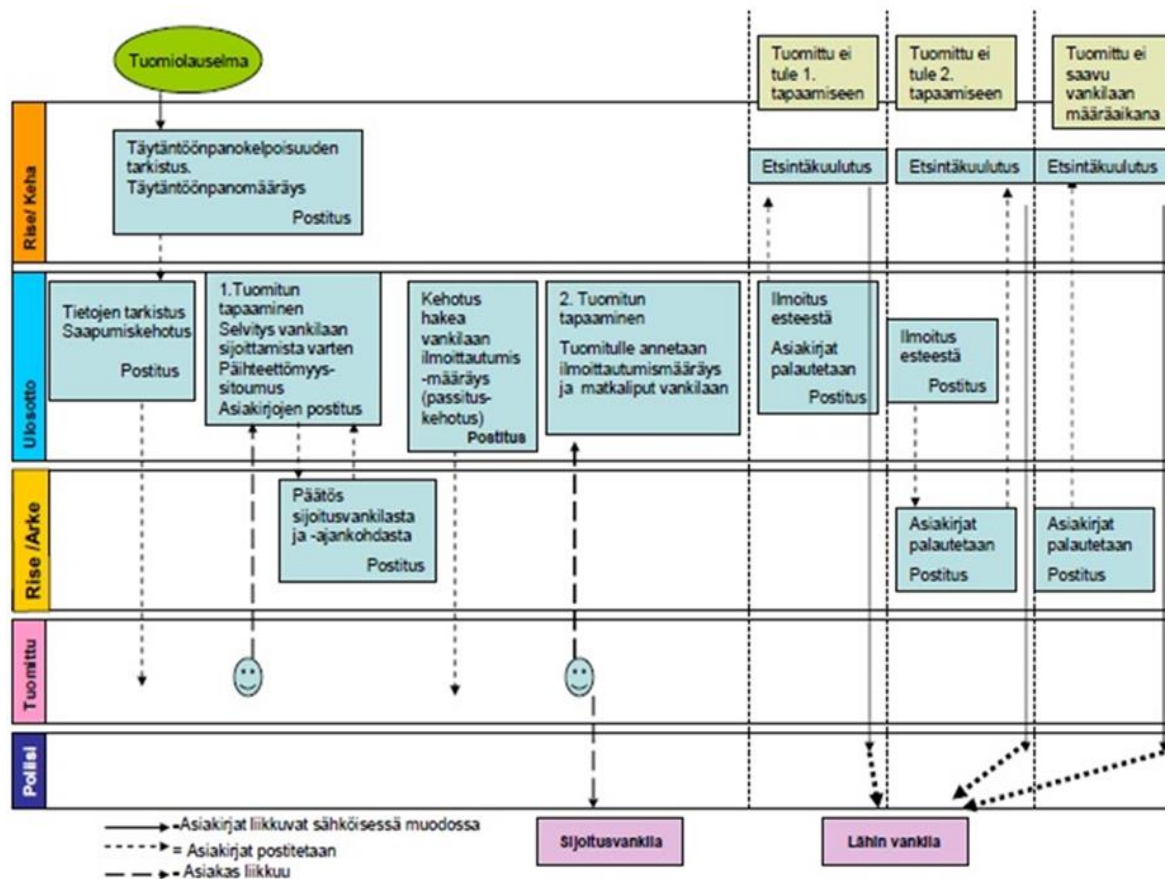
Lain (L629/2013) mukaan valvottuun koevapauteen on mahdollista päästä tietyin edellytyksin enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista tai koko rangaistuksen suorittamisesta vapauttamista. Koevapauden tarkoituksena on vapauttaa vanki asteittain ja suunnitelmallisesti tukien vangin valmiuksia yhteiskuntaan sijoittumiseen.

Vapauttamissuunnitelma laaditaan hyvissä ajoin ennen kuin tuomittu pääsee valvottuun koevapauteen, ehdonalaiseen vapauteen tai vapautuu koko rangaistuksen suorittamisesta. Suunnitelmaa tehtäessä selvitetään, mitkä asiat tukevat vapautuvaa vankia yhteiskuntaan sijoittumisessa. Erityisen tärkeää on arvioida asumiseen, toimeentuloon, työhön tai koulutukseen, terveydenhuoltoon sekä päihdekuntoutukseen tai muuhun psykososiaaliseen kuntoutukseen liittyviä tarpeita. (Hartoneva, Mohell, Pajuoja & Vartia 2015, 291.)

Kuviossa on käsite eav, jolla tarkoitetaan ehdonalaista vapautta. Ehdonalainen vapaus tarkoittaa sitä, että ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittu päästetään suorittamaan loppuosa vankeudesta vapaudessa. (Rikosseuraamuslaitos 2017)

3.2 Vankeuden täytäntöönpanoprosessin aloitustehtävät ennen lakimuutosta

Ennen vuoden 2015 lakimuutosta rangaistusten täytäntöönpanon aloitustehtävät jakaantuivat kahden eri viranomaisen kesken; aloitustehtävistä vastasivat sekä Rikosseuraamuslaitos että ulosottolaitos (Hartoneva, Mohell, Pajuoja & Vartia 2015, 113). Rikosseuraamuslaitos ja ulosottolaitos kuuluvat Oikeusministeriön hallinnonalalle. Oikeusministeriö vastaa kummankin laitoksen strategisesta ohjauksesta ja resursoinnista. (Tuomioiden täytäntöönpanon aloittaminen 2013, 12.)



Kuvio 4. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon aloitustehtävät (Tuomioiden täytäntöönpanon aloittaminen 2013)

Kuviossa 4 on kuvattu vankeuden täytäntöönpanon aloitustehtävät ennen vuoden 2015 lakimuutosta. Kuviossa on esitetty ne organisaatiot ja toimijat, jotka osallistuivat vankeuden täytäntöönpanon aloitustehtävien hoitamiseen. Täytäntöönpanon eteneminen on kuvattu vaiheittain. Tässä luvussa esitellään kuviota mukailleen prosessin eteneminen.

Ennen lakimuutosta tuomitun tullessa vapaudesta suorittamaan rangaistustaan Rikosseuraamuslaitos antoi täytäntöönpanomääräyksen tuomitun asuinpaikkakunnan ulosottomiehelle. Ulosottomies otti yhteyttä tuomittuun ja kehotti saapumaan ulosottovirastoon sijoitteluhaastatteluun. Ulosottoviranomainen haastatteli hänet ja laati haastattelun perusteella selvityksen tuomitun vankilaan sijoittamista ja rangaistusajan suunnitelman laatimista varten. Tämän jälkeen ulosottomies lähetti asiakirjat rikosseuraamusalueen arviointikeskukseen. (Tuomioiden täytäntöönpanon aloittaminen 2013, 19.)

Arviointikeskus päätti myös aiemmin siitä, mihin vankilaan tuomittu sijoitetaan. Ennen sijoituspäätöstä tuomittu voitiin kutsua arviointikeskukseen haastattelua ja rangaistusajan suunnitelman laatimista varten. Arviointikeskus kutsui haastatteluun tilanteessa, jossa tuomitun saaminen rikoksettomaan elämäntapaan tai rikosten tekemisen estäminen edellyttivät erityisen suunnitelmallista toimintaa rangaistusaikana. (Rikosseuraamuslaitos 2016; Myhrberg 2012, 51.)

Rangaistusajan suunnitelma valmisteltiin yhteistyössä tuomitun kanssa. Suunnitelman laatiminen ei kuitenkaan edellyttänyt kaikissa tapauksissa tuomitun henkilökohtaista tapaamista, vaan suunnitelma voitiin laatia ulosottomiehen välityksellä tai puhelimitse. Jos tuomittu kieltäytyi yhteistyöstä, suunnitelma tehtiin arviointikeskuksessa kieltäytymisestä huolimatta. (Myhrberg 2012, 51.)

Asian esittelystä vastaavan virkamiehen tehtävänä oli koota tuomittua koskevat tiedot, tehdä rangaistusajan suunnitelma sekä valmistella sijoituspäätös (Arola-Järvi 2012, 14). Tämän jälkeen arviointikeskus lähetti sijoituspäätöksen postitse ulosottomiehelle. Ulosottomies puolestaan lähetti tuomitulle kehotuksen saapua

hakemaan vankilaan ilmoittautumismääräys. Tuomittu ilmoittautui itse määräaikana määrättyyn vankilaan tai hänet saatettiin sinne poliisin toimesta tai vanginkuljetusteitse. (Tuomioiden täytäntöönpanon aloittaminen 2013, 19.)

3.3 Vankeuden täytäntöönpanoprosessin aloitustehtävät lakimuutoksen jälkeen

Vankeuslain uudistus perustuu hallituksen esitykseen (HE 110/2014 vp), ja asiaa koskeva laki (L33/2015) on tullut voimaan 1.5.2015. Hallituksen esityksestä ilmenee vankeuslain muutosta koskevat keskeiset ehdotukset sekä tavoitteet.

3.3.1 Tavoitteet

Vankeuslain uudistuksen tarkoituksena on vähentää kahden eri viranomaisen osittain päällekkäin tekemää työtä. Tavoitteena on, että sama viranomainen päättää kaikista rangaistusten täytäntöönpanon aloitustehtävistä. Tehtävien jakaantuminen Rikosseuraamuslaitoksen ja ulosottolaitoksen kesken on kuluttanut runsaasti resursseja molemmissa organisaatioissa. Menettely yksinkertaistuu, kun sama viranomainen huolehtii täytäntöönpanotehtävistä, haastattelee tuomitun, päättää hänen vankilaan sijoittamisestaan sekä lykkäyksen myöntämisestä. (HE 110/2014 vp, 7.)

Monimutkaisesta järjestelmästä on ollut haittaa myös tuomitulle. Aiemmin tuomittu on joutunut käymään kaksi kertaa ulosottovirastossa ennen kuin hän on saanut määräyksen ilmoittautua vankilaan. Käyntejä ulosottovirastossa ei kuitenkaan ole pystytty hyödyntämään tuomitun täytäntöönpanon suunnittelussa. (HE 110/2014 vp, 8.)

Tavoitteena tehtävien keskittämisessä oli täytäntöönpanon aloitusprosessin tehostaminen ja työskentelyprosessien kehittäminen. Lisäksi tavoitteena oli hyödyntää aloittamismenettelyä vankeusrangaistukseen tuomittujen rangaistusajan suunnitte-

lussa. Ajatuksena oli, että vankilaan menevien haastattelu vapaudessa vahvistaisi vangin motivoitumista rangaistusajansuunnitelman mukaiseen työskentelyyn. (Rikosseuraamuslaitos 2017)

3.3.2 Vaikutukset

Hallituksen esityksessä lakimuutosta koskevat vaikutukset on eritelty viranomais-toiminnan lisäksi taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. Hallituksen esi-tyksen (HE 110/2014) mukaan lakimuutos edellyttää Rikosseuraamuslaitoksessa uuden toimintamallin käyttöönottoa sekä muutoksia eri yksiköiden välisessä työn-jaossa. Lisäksi Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmä kaipaa uudistusta, jotta tarvittavat tiedot voidaan siirtää sähköisesti eri yksiköiden välillä. Uusi asiakastie-tojärjestelmä Roti korvaa nykyisen vankitietokannan ja yhdyskuntaseuraamusten Tyyne-tietojärjestelmän. Alun perin arvioitiin, että uusi asiakastietojärjestelmä otetaan käyttöön aikaisintaan vuoden 2018 alussa. Uuden arvion mukaan järjes-telmän käyttöönotto tapahtuu keväällä 2019 (Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2016, 6).

Rangaistusten täytäntöönpanon aloitustoimien keskittäminen Rikosseuraamuslai-tokselle aiheuttaa muutoksia niin ikään ulosottolaitoksessa. Resursseja vapautuu ulosoton omien perustehtävien hoitamiseen sekä tehtävien uudelleen kohdentami-seen. (HE 110/2014 vp, 11.)

Taloudelliset vaikutukset puolestaan liittyvät toiminnan tehostumiseen ja sitä kautta kustannussäästöihin. Turhia työvaiheita jää pois, ja tehtävien keskittäminen yhdelle viranomaiselle vähentää tarvetta asiakirjojen kopioimiseen ja postittami-seen. Suora tuottavuushyöty kohdistunee aluksi ulosottolaitokseen, sillä arvion mukaan täytäntöönpanon aloittamistehtäviin on käytetty laskentatavasta riippuen noin 7-12 henkilötyövuotta. Oikeusministeriölle, jonka alaisuudessa ulosottolaitos ja Rikosseuraamuslaitos toimivat, on arvioitu aiheutuvan 1—5 henkilötyövuoden tuottavuushyöty. (HE 110/2014 vp, 10-11.)

Rikosseuraamuslaitokselle tehtävien siirtyminen merkitsee lisätyötä noin 1900 tuomitun siviilissä tapahtuvasta haastattelusta ja noin 1000 täytäntöönpanon lykkäämistä koskevasta hakemuksesta. Eniten lisätyötä aiheutuu kuitenkin tuomittujen entistä perusteellisemmasta haastattelemisesta sijoittamispäätöksen yhteydessä. Asiakirjahallinnosta saatavat tuottavuus- ja taloudellisuushyödyt puolestaan konkretisoituvat vasta pitkällä aikavälillä. Vaikutukset ilmenevät, kun uusi asiakastietojärjestelmä Roti on otettu käyttöön. (HE 110/2014 vp, 10.)

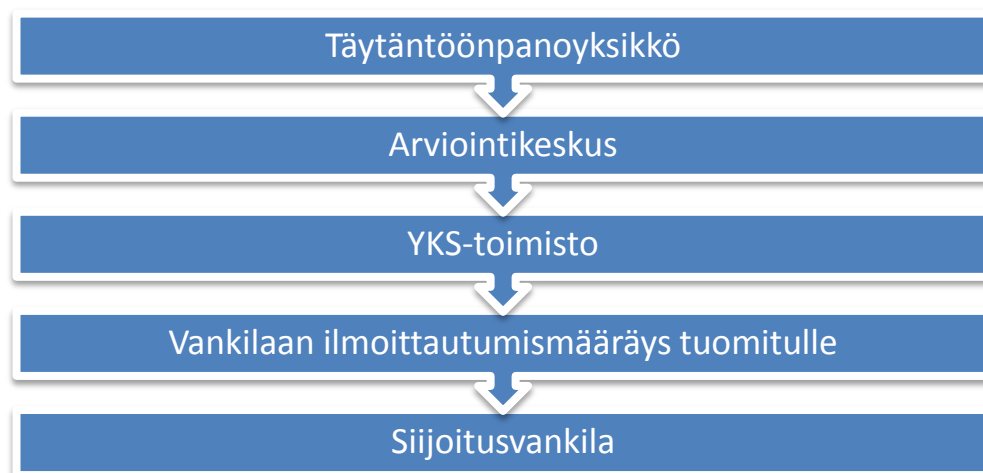
Yhteiskunnallisten vaikutusten näkökulmasta rangaistusten täytäntöönpanolla pyritään vaikuttamaan uusintarikollisuuden vähentämiseen. Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on omalta osaltaan vähentää rangaistusta suorittavien riskiä syyllistyä uusiin rikoksiin rangaistusaikana ja sen jälkeen. Hallituksen esityksen (110/2014 vp, 11-12) mukaan Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan tehokkuutta on mahdollisuus parantaa, kun täytäntöönpanon aloittamistoimet ovat saumattomasti osa rangaistusten täytäntöönpanon kokonaisprosessia. Toiminnan vaikuttavuutta lisää, kun tuomitun tausta ja sijoitusperusteet selvitetään jo vapaudessa. Tavoitteena on, että tuomittu voidaankin sijoittaa suoraan turvallisuustasoltaan ja toiminnoiltaan sopivaan vankilaan ilman väliaikaissijoituksia. Lisäksi vapaudessa tehdyn haastattelun yhteydessä voidaan selvittää sellaiset tekijät ja yhteistyöverkostot, jotka edistäisivät tuomitun sijoittumista takaisin yhteiskuntaan.

Tuomitun kannalta uusi toimintamalli tuo muitakin etuja. On tärkeää, että tuomittu ja hänen perheensä saavat hyvissä ajoin tiedon vankeusrangaistuksen aloittamisajankohdasta. Lisäksi mahdolliset tukitoimet esimerkiksi kunnallisten palveluiden kanssa voidaan käynnistää jo siviiliarvioinnin yhteydessä, ja varmistaa tällä tavoin jatkumot vapautumisen jälkeen. (Hartoneva ym. 2015, 114.)

3.4 Siviiliarviointi yhdyskuntaseuraamustoimistossa

Vankeuslain uudistuksen myötä yhdyskuntaseuraamustoimistot ovat vastuussa siviiliarvioinneista. Yhdyskuntaseuraamustoimistossa rikosseuraamustyöntekijät haastattelevat tuomitun rangaistusajan suunnitelman laatimista ja sijoitusesitystä

varten. Yhdyskuntaseuraamustoimistossa tehtävä siviiliarviointi koskee kaikkia tuomittuja, jotka tulevat vapaudesta vankilaan. (Vankeusrangaistuksen aloitus 2017)



Kuvio 5. Vapaudesta saapuvien täytäntöönpanon aloittamisen organisointi

Kuviossa 5 on kuvattu vapaudesta saapuvien tuomittujen täytäntöönpanoprosessi lakimuutoksen jälkeen. Prosessi etenee niin, että Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanoyksikkö tarkastaa tuomioiden lainvoimaisuuden ja jakaa täytäntöönpanokirjat arviointikeskuksen Vatin (vankitietojärjestelmä) työjonoon. Arviointikeskus puolestaan toimittaa tuomion yhdyskuntaseuraamustoimiston työjonoon sekä kerää tarpeellisen turvallisuustiedon tuomitusta ja kirjaa ne vankitietojärjestelmään. Yhdyskuntaseuraamustoimistot hyödyntävät kerättyä tietoa sijoitusesitystä tehdessään. (Vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanon aloittaminen ja rangaistusajan suunnittelu 2015.)

Yhdyskuntaseuraamustoimisto kutsuu tuomitun haastatteluun, ja tekee haastattelun sekä muiden käytettävissä olevien tietojen perusteella rangaistusajan suunnitelman sekä sijoitteluesityksen. Kirjallisen haastattelukutsun yhteydessä tuomitulle toimitetaan esitietolomake, joka palvelee rangaistujansuunnitelman laatimisessa. Lomakkeella kartoitetaan asumiseen, talouteen ja arkielämään liittyviä asioita. Lisäksi lomake sisältää kysymyksiä työllisyydestä ja koulutuksesta sekä tervey-

destä ja toimintakyvystä. Esitietolomakkeella selvitetään myös tuomitun lapsen mahdollista hoidon ja tuen tarvetta. Lisäksi lomakkeella on kysymyksiä päihteiden käyttöön liittyen. Haastattelun jälkeen rikosseuraamustyöntekijä laatii tuomitulle rangaistusajan suunnitelman ja tekee sijoitteluesityksen arviointikeskukselle. (Vankeusrangaistuksen aloitus 2017.)

Arviointikeskus tekee päätöksen siitä, mihin vankilaan tuomittu sijoitetaan suoritamaan rangaistustaan. Vankeuslaissa määritellään vankilaan sijoittamisen yleisperiaatteet. Lain (L10.4.2015/393) mukaan

sijoitettaessa vankeja vankilaan on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelman mukaisesti vangin kotipaikka, yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin, ikä, sukupuoli, terveydentila, rangaistuskertaisuus, vangin aikaisempi rikollisuus ja vangin oma toivomus sekä mahdollisuudet sijoittua rangaistusajan suunnitelman edellyttämään toimintaan. Sijoituspäätöstä tehtäessä tulee lisäksi kiinnittää huomiota vangin mahdollisuuksiin hoitaa vankeuden täytäntöönpanoon liittyviä asioita omalla kielellään. Vankia ei tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät. Alle 18-vuotias on sijoitettava sellaiseen vankilaan, että hänet voidaan pitää erillään aikuisista vangeista, jolle hänen etunsa muuta vaadi.

Arviointikeskus voi joissain tapauksissa määrätä syvemmän tai erityismenetelmiä sisältävän arvioinnin tuomitulle. Tällaisia erityisryhmiä voivat olla esimerkiksi tuomitut, joilla on yli kahden vuoden tuomio, seksuaalirikos tai vakavaan/toistuvaan väkivaltaan syyllistyneet. Tällaisissa tapauksissa arviointikeskus voi määrätä syvempää arviointia tarvitsevan tuomitun sellaiseen vankilaan, jossa on arviointikeskuksen toimipiste. (Vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangais-
tuksen täytäntöönpanon aloittaminen ja rangaistusajan suunnittelu 2015.)

Jos tuomittu ei saavu haastatteluun, yhdyskuntaseuraamustoimistossa laadittu rangaistusajan suunnitelma sekä arviointikeskuksessa tehty päätös sijoitusvankilasta ja vankilaan ilmoittautumispäivästä lähetetään yhdyskuntaseuraamustoimistosta tuomitun kotiosoitteeseen. Jos tuomittu ei saavu vankilaan, täytäntöönpanoyksikkö etsintäkuuluttaa hänet. (Vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanon aloittaminen ja rangaistusajan suunnittelu 2015.)

3.5 Suunnitelmallinen rangaistusaika

Rangaistusajan suunnitelma on keskeisin asiakirja, joka ohjaa vankilassa tehtävää työtä. Rangaistusajan suunnitelmalla pyritään siihen, että rangaistusaika on suunnitelmallinen ja hallitusti etenevä prosessi. Rangaistusajan suunnitelmasta säädetään vankeuslain 4 luvun 6§:ssä. Lain mukaan suunnitelma laaditaan yksilöllisesti jokaiselle vangille, ja se sisältää suunnitelman vangin sijoittamisesta, toiminnasta rangaistusaikana, valvotusta koevapaudesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta sekä poistumisluvan myöntämisestä. (Hartoneva ym. 2015, 137-138.)

Vankeusasetuksen 15§:ssä tarkennetaan suunnitelman sisältöä. Asetuksen mukaan rangaistusajan suunnitelma sisältää 1) vankeusajan keskeiset tavoitteet, 2) tietoja osallistumisvelvollisuuteen sisältyvän toiminnan laadusta, sisällöstä ja vaativuuksista, 3) turvallisuuden ylläpitämiseksi asetettavat vaatimukset, 4) tiedon sijoitusvankilasta, 5) suunnitelman mahdollisen poistumisluvan ajankohdasta ja edellytyksistä, 6) suunnitelman mahdollisen valvotun koevapauden ajankohdasta ja edellytyksistä ja 7) vapauttamissuunnitelman ja valvontaan määrättävän osalta lisäksi valvontasuunnitelman. (Hartoneva ym. 2015, 139.)

Rangaistusajan suunnitelma perustuu arvioon vangin tilanteesta. Suunnitelmaan on kirjattu ne tavoitteet, joihin rangaistuksen aikana pyritään. Tavoitteet asetetaan niin, että ne tukevat rikoksetonta elämäntapaa. (Arola-Järvi 2012, 51.) Yleisimpiä tavoitteita ovat työllisyyden parantaminen, koulutuksen hankkiminen, päihdeongelmaan puuttuminen sekä rikosmyönteisten asenteiden vähentäminen (Hypén 2015).

Keskeistä on, että suunnitelma tehdään yhteistyössä vangin kanssa, ja vangilla on mahdollisuus vaikuttaa suunnitelman sisältöön. Tilanteessa, jossa tuomittu on hyväksynyt rangaistusajan suunnitelman tavoitteet, voidaan olettaa, että hän sitoutuu todennäköisemmin rangaistusajan suunnitelman sisältöön ja työskentelee suunnitelman tavoitteiden mukaisesti. Näin rangaistusajan suunnitelmalla ja sen onnistuneella toteuttamisella on mahdollista vaikuttaa uusintarikollisuuteen vähentävästi.

Tarkoituksenmukaisen rangaistusajan suunnitelman kannalta suunnitelman sisältö ja tavoitteet tulisi asettaa niin, että ne ovat sopivia rangaistuksen pituuteen nähden. Tavoitteet tulisi suhteuttaa sopiviksi myös sosiaalisen toimintakyvyn sekä henkilökohtaisten olosuhteiden mukaan siten, että suunnitelman tavoitteet on mahdollista saavuttaa rangaistusaikana. Lain mukaan rangaistusajan suunnitelman tavoitteiden etenemistä tulisi seurata säännöllisesti sekä ottaa suunnitelma tarkasteluun vähintään kolme kertaa vuodessa. (Hartoneva ym. 2015, 138-140.)

3.6 Aiheeseen liittyvät tutkimukset

Opinnäytetyön keskiössä on yhdyskuntaseuraamustoimistossa tapahtuva tuomittujen haastattelu sekä rangaistusajan suunnitelman laatiminen. Vapaudessa tehtävään siviiliarviointiin liittyviä tutkimuksia on tehty ainoastaan yksi, sillä lain uudistuksen myötä tapahtuneet muutokset ja uudet toimintatavat ovat olleet käytössä vasta 1.5.2015 lähtien. Katsauksessa aiempiin tutkimuksiin tuodaan esille niin rangaistusajan suunnitelmiin liittyviä tutkimuksia kuin näkökulmia vankeinhoidon vaikuttavuuteen.

Siviiliarviointiin liittyen on tehty tutkimuksellinen kehittämistyö siviiliarvioinnin ydintekijöistä lyhytaikaisvangin rikoksettoman elämäntavan edistämiseksi. Tutkimuksessa haastateltiin sekä Rikosseuraamuslaitoksen työntekijöitä sekä vankeja Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella. Tutkimuksessa keskeisiksi ydintekijöiksi muodostuivat osallisuus, tavoittelu ja sujuva prosessi. Osallisuus-käsite piti sisälään erityisesti tuomitun kohtaamisen ja kuulluksi tulemisen, sitouttamisen, realis-

tisten tavoitteiden asettamisen sekä merkityksellisen rangaistusajan suunnitelman. Lisäksi tutkimuksessa nousi esille tietoisuuden lisääminen siviiliarvioinnista ja sen jalkauttamisesta asiakkaiden pariin. Sujuvan, joustavan prosessin osalta keskeisiksi asioiksi nousivat muun muassa valtakunnallisesti yhtenäinen näkemys siviiliarviointiprosessista, ammattitaidon vahvistaminen sekä yhteistyön lisääminen Rikosseuraamuslaitoksen eri yksiköiden välillä. Tutkimuksessa kuvaus ydintekijöistä muodostui nykytilan ja tavoitetilan yhdistämisestä. (Sarin 2016.)

Rangaistusajan suunnitelmiin liittyviä opinnäytteitä on tehty lähinnä suunnitelman tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta. Vankeusajan suunnittelusta toimintaan - nimisessä opinnäytteessä nousi esille työntekijän ja tuomitun vuorovaikutuksen merkitys rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa. Toimivan vuorovaikutuksen lisäksi tavoitteiden toteutumisessa oleelliseksi tekijäksi nousi rangaistusajan suunnitelman päivittäminen tuomion aikana. (Riila 2012.) Rangaistusajan suunnitelmien tavoitteiden toteutumista Vaasan vankilassa on arvioitu vuonna 2011 valmistuneessa opinnäytteessä. Opinnäytetyön tulosten mukaan tavoitteiden toteutumiseen vaikuttivat vangin sijoittelu, tuomion pituus sekä vangille kirjatut tavoitteet. (Ahonen & Pajuluoma 2011.)

Rangaistusajan suunnitelmien yhteyttä kriminogeenisiin tarpeisiin ja riskiperiaatteen soveltamiseen on selvitetty Hollannissa tehdyssä tutkimuksessa. Tutkimuksen mukaan vangin toiveita kuten koulutusta, työtä, taloudellisia asioita ja asumista sekä yhteyttä läheisiin ei juurikaan huomioitu. Pääpaino suunnitelmien tavoitteissa oli päihdeasioihin puuttumisessa sekä kognitiivisten taitojen kehittämisessä. Tutkimuksen mukaan rangaistusajan suunnitelmien tavoitteet keskittyivät liikaa inhimillisen pääoman kasvattamiseen. Sosiaaliseen pääomaan ja perustarpeisiin liittyvät tavoitteet eivät olleet osana suunnitelmaa, vaikka ne olivatkin keskeisiä kriminogeenisiä tekijöitä. (Bosker, Witteman&Hermanns 2013.)

Sasu Tyni (2015) on väitöskirjassaan tutkinut vankeusvankien uusintarikollisuutta, uusimisriskitekijöitä sekä vankeinhoidon vaikuttavuutta. Vangeille suunnattujen toimintaohjelmien vaikuttavuuden selvittäminen osoittautui tutkimuksen mu-

kaan haasteelliseksi, sillä uusintarikollisuuteen vaikuttavat myös monet vangista riippumattomat tekijät, kuten lainsäädännön muutokset, poliisin selvitysaste ja oikeusprosessien kestot. Tyni tuo väitöskirjassaan esiin ajatuksen siitä, että täytykö kaikkien toimenpiteiden olla empiiriseen tutkimusnäyttöön perustuvia, ja pitääkö vaikutuksia mitata uusintarikollisuuden vähenemisenä. Vaikutukset voivatkin olla välillisiä, ajallisesti hitaita tai muuten vaikeasti todennettavissa.

Yhtenäinen organisaatio – yhtenäinen laatu? -nimisessä tutkimuksessa selvitettiin laajasti vankeuden ja yhdyskuntaseuraamusten laatutekijöitä Rikosseuraamuslaitoksessa. Tutkimus toteutettiin henkilökunta- ja asiakaskyselyinä. Siinä haluttiin selvittää, mitkä tekijät selittävät mahdollisia eroja henkilökunnan ja vankien/asiakkaiden kokemassa laadussa vankeudessa ja yhdyskuntaseuraamuksissa. Tavoitteena oli kartoittaa, miten erilaiset laatutekijät painottuvat näissä erilaisissa täytäntöönpanoympäristöissä. (Linderborg, Blomster, Muiluvuori, Tyni & Laurila 2015.)

Tutkimuksessa ilmeni, että henkilökuntakyselyssä täytäntöönpanokulttuurien ero näkyi paneutumisessa ja välittämisessä sekä vankien/asiakkaiden kohtelussa. Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa keskeisenä pidettiin vuorovaikutuksellisia ja yhteistyöhön pohjautuvia asiakassuhteita ja sen mukaista kohtelua. Vankiloissa henkilökunta piti tärkeänä kurin ja järjestyksen säilyttämistä. Vankeudessa korostui muodollinen ja etäinen suhde vankeihin. (Linderborg ym. 2015)

Vankiloiden ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen työntekijöiden käsitykset erosivat myös sen osalta, miten uusintarikollisuuteen pystytään vaikuttamaan. Yhdyskuntaseuraamustoimistossa toimintaa kuvasti tuomitun monipuolinen tukeminen, kun taas vankeudessa tukevaa työtä kohdistettiin enemmän niihin vankeihin, joihin sen uskottiin vaikuttavan parhaiten. (Linderborg ym. 2015)

Vankiloiden ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen työntekijöiden vastauksissa oli yhtäläisyyksiä stressin ja kiireen kokemusten osalta. Lisäksi ylhäältä tulevat muu-

tokset ja resurssien puute sekä niihin liittyvät epävarmuudet ja uhat koettiin samalla tavalla laatua heikentäviksi tekijöiksi. (Linderborg ym. 2015)

Vankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden vastauksissa suurimmat erot liittyivät suhteisiin ja järjestykseen. Yhdyskuntaseuraamuksissa asiakkaat arvostivat henkilökunnan antamaa tukea rangaistuksen suorittamisessa sekä tukea arkielämän asioissa. Vankeudessa huomioiminen liittyi siihen, että henkilökunta oli korrektia ja hoiti työnsä asiallisesti. (Linderborg ym. 2015.)

4 TUTKIMUSONGELMAT

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia vaikutuksia vankeuslain uudistuksella on ollut Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden työhön, ja miten työntekijät arvioivat siviiliarvioinnin hyötyjä tuomitun näkökulmasta. Tavoitteena oli tuoda esille heidän näkemyksiään siviiliarvioinnin kehittamisestä.

Tarve tutkimukselle nousi vankeuslain uudistuksesta, jonka myötä vapaudesta tulevat tuomitut haastatellaan yhdyskuntaseuraamustoimistoissa. Aiheeseen liittyviä tutkimuksia on tehty vähän, ja opinnäytetyöllä pyritäänkin kartoittamaan erityisesti siviiliarvioinnin kehittämiseen liittyviä asioita. Työntekijöiden kokemukset työnsä muutoksista ja kehittämistarpeista antavat tietoa, jota voidaan mahdollisesti hyödyntää siviiliarviointia kehitettäessä. Lisäksi uusi asiakastietojärjestelmä Roti on vielä kehitteillä, ja työntekijöiden näkemyksiä voidaan ottaa huomioon ja hyödyntää niin, että siviiliarviointiprosessin tekninen toteuttaminen olisi tulevaisuudessa sujuvaa.

Päätutkimusongelma:

1. Millaisia vaikutuksia vankeuslain uudistuksella on ollut yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden työhön?

Alatutkimusongelmat:

2. Miten uudistus on muuttanut työskentelyä aiempaan verrattuna?
3. Mitä hyötyä lakimuutoksesta ja siviiliarvioinnista on ollut tuomitulle?
4. Miten siviiliarviointia voidaan kehittää?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus on kvalitatiivinen, ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Teemahaastattelu etenee ennalta suunniteltujen teemojen mukaan, mutta teema-alueiden järjestys ja laajuus voivat kuitenkin vaihdella eri haastatteluissa (Eskola & Suoranta 1999, 87). Teemahaastattelu on menetelmä, jonka avulla voidaan tutkia yksilön kokemuksia, ajatuksia ja tunteita (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48).

Tutkimuksessa teemahaastattelut toteutettiin ryhmähaastatteluina. Menetelmäksi valittiin ryhmähaastattelu, koska haastattelussa on mahdollista tuottaa monipuolista tietoa tutkittavasta ilmiöstä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 61). Wilkinsonin (1998, 329-331) mukaan ryhmähaastattelussa oleellisinta on haastateltavien välinen vuorovaikutus, ja heidän yhteistyönään tapahtuva tiedon tuottamisen prosessi. Ryhmähaastattelussa tutkittavien oma ääni ja näkökulmat pääsevät hyvin esille. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 164.) Esimerkiksi lomakekyselyn avulla saadut vastaukset olisivat luultavasti olleet suppeampia kuin haastattelun keinoin saadut vastaukset. Asioiden käsittely olisi todennäköisesti jäänyt monilta osin pintapuoliseksi tarkasteluksi. Menetelmän valintaan vaikutti lisäksi se, että tutkittiin uutta asiaa. Tutkimuksen kannalta oli tärkeää, että haastattelutilanteessa voitiin esittää tarkentavia ja syventäviä kysymyksiä aihepiiristä. (Hirsjärvi ym. 2009, 205.)

5.2 Kohderyhmä

Tutkimuksen kohteena oli Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijät. Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimisto muodostuu kahdesta eri yksiköstä, joista toinen yksikkö on Vaasassa ja toinen Seinäjoella. Yksiköissä työskentelee apulaisjohtajan lisäksi rikosseuraamusesimies ja kahdeksan rikosseuraamustyöntekijää. Haastatteluihin osallistui yhteensä kahdeksan työntekijää. Jokaisella haastatteluun

osallistuneella työntekijällä oli useamman vuoden kokemus työskentelystä rikosseuraamusasiakkaiden parissa. Haastattelut toteutettiin heinä- ja elokuussa 2017.

5.3 Aineiston keruu

Alustava ehdotus opinnäytetyön aiheesta tuli Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistolta toukokuussa 2015. Kesäkuussa 2017 opinnäytetyön idea esiteltiin yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöille Vaasan toimipisteessä. Osa Seinäjoen yksikön työntekijöistä oli videoyhteyden välityksellä mukana keskustelussa. Tilaisuuden tarkoituksena oli kertoa opinnäytetyöstä sekä kartoittaa työntekijöiden kiinnostusta osallistua haastatteluun. Silloin paikalla oli vain osa asiakastyötä tekeviä työntekijöistä, ja varsinainen pyyntö haastatteluun osallistumisesta lähetettiin myöhemmin sähköpostitse jokaiselle rikosseuraamustyöntekijälle molempiin yksikköihin. Samalla työntekijöille lähetettiin teemahaastattelurunko (liite 1), jotta he voisivat valmistautua ennalta haastatteluun.

Tutkimusluvan myönsi Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja. Opinnäytetyössä haastateltiin ainoastaan työntekijöitä eikä tutkimuksessa käytetty asiakastietojärjestelmästä saatuja tietoja, joten tutkimuslupaa ei ollut tarpeen hakea Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnolta.

Tutkimukseen osallistuminen oli työntekijöille vapaaehtoista. Haastatteluun osallistui yhteensä kahdeksan työntekijää. Ryhmähaastattelut toteutettiin kahdessa osassa. Vaasan toimiston työntekijät haastateltiin omana ryhmänään, ja Seinäjoen työntekijät omassa yksikössään. Haastattelut oli työntekijöiden kannalta helpointa toteuttaa heidän omissa yksiköissään, jotta mahdollisimman moni pystyi osallistumaan haastatteluun. Lisäksi ryhmäkoko olisi paisunut turhan suureksi, jos kaikki työntekijät olisi haastateltu kerralla. Työntekijöiden jakaminen kahteen ryhmään mahdollisti paremmin jokaiselle puheenvuoron ja tasapuolisen osallistumisen keskusteluun. Haastattelujen jaosta huolimatta tutkimuksessa ei ole tarkoituksenmukaista vertailla Vaasan ja Seinäjoen yksiköiden vastauksia toisiinsa.

Haastattelut nauhoitettiin ja videoitiin, ja ne olivat kestoaltaan 1h 23min ja 48 min. Haastattelutilanteessa keskustelu oli tasapuolista ja luontevaa, ja työntekijät olivat motivoituneita keskustelemaan haastattelun teemoista. Haastattelutilanteessa työntekijät tuottivat itse aktiivisesti puhetta, ja haastattelijan rooli olikin melko helppo, koska keskustelu eteni sujuvasti alusta loppuun, eikä haastateltavia tarvinnut erityisesti motivoida keskustelutilanteessa. Kaikki ennalta suunnitellut teemat käytiin molemmissa haastatteluissa läpi.

5.4 Aineiston analyysi

Tutkimuksessa käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Aineiston käsittely aloitettiin haastatteluja kuuntelemalla. Tämän jälkeen haastattelut litteroitiin. Aineistoa luettiin läpi useaan kertaan, minkä jälkeen teemojen alle kerättiin niihin kuuluvat alkuperäisilmaukset. Analyysiyksikkönä toimi ajatuskokonaisuus, joka muodostui yhdestä tai useammasta lauseesta (Tuomi & Sarajärvi 2013, 110).

Tämän jälkeen siirryttiin redusoimaan eli pelkistämään alkuperäisilmauksia. Redusoinnissa informaatiota tiivistettiin ja poistettiin tutkimukselle epäoleellinen tieto. Tässä vaiheessa tutkimuskysymykset ohjasivat oleellisen tiedon valikointia. (Tuomi ym. 2013, 109.) Analysoinnin apuna käytettiin taulukkoa, johon pelkistetyt ilmaukset vietiin. Taulukossa samankaltaiset ilmaukset ryhmiteltiin ja yhdistettiin alaluokiksi. Tämän jälkeen alaluokat yhdistettiin yläluokiksi. Aineiston sisällön kannalta abstrahointi jätettiin yläluokkatasolle eikä pääluokkia enää muodostettu. Liitteenä on näyte aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä teemasta lakimuutos tuomitun näkökulmasta. (ks. liite 2)

Tutkimustulosten raportoinnissa käytetään suoria lainauksia. Suorilla lainauksilla pyritään tuomaan esiin haastateltavien näkemykset juuri niin kuin he ovat asian ilmaisseet. Tekstissä suorat lainaukset on sisennetty ja kursivoitu. Suorista lainauksista on poistettu merkityksettömiä täytesanoja, ja poistetut kohdat on merkitty kolmella pisteellä.

5.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuudesta puhuttaessa ydinkäsitteitä ovat reliabelius ja validius. Reliaabeliudella tarkoitetaan mittaustulosten toistettavuutta, ja validiudella puolestaan mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä on tarkoitus mitata. Laadullisen tutkimuksen yhteydessä reliabeliuden ja validiuden käsitteitä on kritisoitu, sillä alun perin käsitteet ovat syntyneet kvantitatiivisen tutkimuksen piirissä vastaamaan määrällisen tutkimuksen tarpeita. Laadullisessa tutkimuksessa ei kuitenkaan pyritä tilastollisiin yleistyksiin, vaan oleellista on luoda kuvaus jostakin tapahtumasta tai pyrkiä ymmärtämään tiettyä toimintaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 231; Eskola & Suoranta 1999, 61.)

Tutkimuksen luotettavuus syntyykin osittain siitä, miten tarkasti tutkimuksen toteuttamista kuvataan sen kaikissa vaiheissa. On tärkeää tuoda esille, millaisissa olosuhteissa haastattelututkimus on toteutettu. Luotettavuuden kannalta on oleellista kertoa myös tutkimukseen käytetty aika, häiriötekijät, mahdolliset virhetulokset haastatteluissa sekä tutkijan oma itsearviointi tilanteesta. Luokittelu on keskeisessä asemassa kvalitatiivisen aineiston analyysissä. Tutkimuksen raportoinnissa tulee kertoa luokittelun syntymisen alkujuuret ja perusteet luokittelulle. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.)

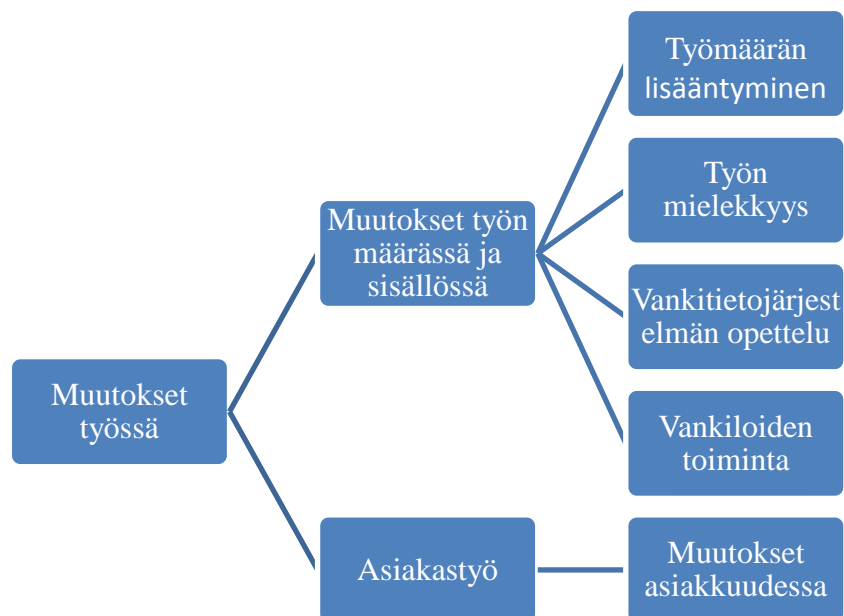
Tutkimuksessa on noudatettu ja sovellettu hyviä tieteellisiä käytäntöjä, ja tutkimuksessa käytetyt menetelmät on pyritty kuvaamaan mahdollisimman tarkasti. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta aineiston analyysi on pyritty tekemään näkyväksi yhden teemakokonaisuuden luokittelunäytteen avulla. Aineistonhankinnassa toteutui eettisyys, sillä haastateltavat olivat mukana vapaaehtoisesti. Lisäksi haastateltavien anonymiteetistä on huolehdittu tutkimuksen alusta loppuun saakka. Tutkimuksessa saatiin lupa käyttää organisaation nimeä, mutta yksittäisten työntekijöiden henkilöllisyyttä ei paljasteta. Tutkimuslupa saatiin Vaasan yhdistyksen kuntaseuraamustoimiston johtajalta.

6 TULOKSET

Tutkimukseen osallistui yhteensä kahdeksan Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijää. Tuloksia esitettäessä työntekijöistä käytetään yhteistä nimitystä *haastateltavat*. Tutkimustulosten raportoinnissa käytetään suoria lainauksia, jotka on kursivoitu ja sisennetty muusta tekstistä. Tulokset on eritelty teemojen mukaan. Pääteemoja ovat muutokset työssä, siviiliarviointi tuomitun näkökulmasta sekä siviiliarvioinnin kehittäminen.

6.1 Muutokset työssä

Tässä luvussa esitetään tulokset tutkimuskysymyksiin 1) millaisia vaikutuksia vankeuslain uudistuksella on ollut Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden työhön sekä 2) miten uudistus on muuttanut työskentelyä aiempaan verrattuna. Yläluokiksi muodostuivat 1) muutokset työn määrässä ja sisällössä 2) asiakastyö. Alla olevassa kuviossa on kuvattu Muutokset työssä -teeman jakautuminen ylä- ja alaluokkiin.



Kuvio 6. Muutokset työssä

6.1.1 Muutokset työn määrässä ja sisällössä

Yläluokka muutokset työn määrässä ja sisällössä jakaantui neljään alaluokkaan 1) työmäärän lisääntyminen 2) työn mielekkyys 3) vankitietojärjestelmän opettelu ja 4) vankiloiden toiminta

Haastatteluissa ilmeni, että vankeuslain uudistuksen ja siviiliarvioinnin myötä työmäärä on lisääntynyt Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Vapaudesta tulevien tuomittujen haastattelut yhdyskuntaseuraamustoimistossa ovat paitsi lisänneet työmäärää, mutta myös tuoneet työn sisältöön monipuolisuutta. Haastatteluissa osa työntekijöistä toi esille sen, että siviiliarviointi uutena työtehtävänä on lisännyt työn mielekkyyttä. Haastateltavat kokivat, että siviiliarviointi eroaa ylipäätään muista yhdyskuntaseuraamustoimiston työtehtävistä.

”Yks uudenlainen lähestymistapa ja näkökulma koko tähän omaan työhön”

”Tietenkin myös meille lisää työn monipuolisuutta ja mielekkyyttä.”

”Ammatillisesti mielenkiintoista”

Siviiliarviointi on vaatinut yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiltä uusien asioiden opettelua. Haastatteluissa nousi esille erityisesti vankitietojärjestelmä Vatin opettelu ja siihen liittyvät haasteet. Haastateltavat kokivat Vatin työväliseen monimutkaiseksi. Lisäksi vankitietojärjestelmää ja koko siviiliarviointiprosessia koskeva perehdytys koettiin riittämättömäksi.

”Eri tavalla joutunu tohon Vatiin tutustua, et iso homma oppia, kun se perehdytys ollu suoraan sanoen sanotaanko vaatimatonta. Ite on pitäny opetella hirveen paljon asioita keskenään”

”Jouduttiin se Vatin käyttö omaksumaan. Yhtäkkiä meidän täytyykin ruvetta käyttämään sieltä kaikenlaisia erilaisia näkymiä. Ja sitten kun ylipäätään koko ohjelma ei oo hirveen käyttäjystävällinen, niin se oli kans vähän haastavaa.”

”Vielä kaksi vuotta menis ennen ku tulee Roti. Se muuttaa sitä arviointi-prosessia siinä vaiheessa. Tekniset välineet ei tue sitä tällä hetkellä.”

Vankitietojärjestelmän opetteluun lisäksi siviiliarviointi on edellyttänyt työntekijöiltä eri vankiloiden toimintaan perehtymistä. Työntekijöillä tulee olla tuntemusta muun muassa vankiloissa järjestettävästä kuntoutustoiminnasta sekä opiskelumahdollisuuksista. Haastateltavat myös kokivat, että yhteistyö vankilan kanssa on lisääntynyt siviiliarviointien myötä.

”Pitäähän meidän olla kärryillä eri vankiloiden toiminnoista, et missä vankiloissa tehdään mitään, minkälaiset käytännöt missäkin... et kyllähän siinä tuli hirveesti uutta opeteltavaa”

6.1.2 Asiakastyö

Yläluokka asiakastyö jakaantui kahteen alaluokkaan 1) muutokset asiakkuudessa 2) rangaistusajan suunnitelmien laatiminen

Osa haastateltavista toi esille sen, että siviiliarvioinnin myötä yhdyskuntaseuraamustoimistoon on tullut ikään kuin uusi asiakasryhmä. Uusi asiakasryhmä koostuu haastateltavien mukaan niistä tuomituista, jotka ovat aiemmin suorittaneet useita lyhyitä vankeusrangaistuksia. Tämä ryhmä ei ole aiemmin näkynyt selvästi yhdyskuntaseuraamustoimistoissa, sillä lyhkäisiin vankeusrangaistuksiin tuomituille ei määrätä ehdonalaisen vapauden valvontaa. Lisäksi tuomitun aikaisempi rikostausta vaikuttaa siihen, ettei syyttäjä tai tuomioistuin pyydä yhdyskuntaseuraamustoimistolta lausuntoa tuomitusta. Yksi haastatelluista toi esille sen, että lyhytaikaisvangit saattavat kärsiä muita vankeja enemmän monista eri ongelmista.

”Uutena asiakasryhmänä sit ehkä nämä jotka on ollu 10 kertaa 20 kertaa vankilasssa. Lyhyitä aikoja.”

”Niin sanotut pyöröovivangit. Ne on ehkä sellaisia jotka ei oo näkyne meillä ennen. Tuomiot on niin lyhyitä ettei tuu valvontoja ja sit tausta on kuitenkin jo semmonen ettei meiltä edes pyydetä mitään lausuntoja niihin liittyen.”

”Ehkä periaatteessa vielä moniongelmaisempi asiakasryhmä... mutta toisaalta nämä on helposti niitä jotka eivät tuu haastatteluun.”

Toisaalta usea haastateltavista koki, että vapaudessa haastatellut tuomitut ovat osittain yhdyskuntaseuraamustoimistolle tuttuja asiakkaita, ja asiakkuusjatkumot ovat pidempiä siviiliarvioinnin siirryttyä yhdyskuntaseuraamustoimistojen vastuulle.

”Totta kai se kokonaiskuva... et aiemmin se meidän polku on jäänyt siihen valvontarangaistukseen... Niin vaikka meillä menis yhdyskuntaseuraamukset kesken niin sit aletaankin jo valmistella siviiliarviota.”

Haastateltavat kokivat, että asiakastyöhön liittyvä arviointi on yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöille tuttua. Siviiliarviointi poikkeaa haastateltujen mukaan muusta arviointityöstä kuitenkin niin, että arvioinnissa ja rangaistusajan suunnittelussa keskitytään tuomitun rikoksetonta elämäntapaa tukeviin asioihin. Yhdyskuntaseuraamustoimistossa tehtävässä arviointityössä on aiemmin keskitytty arvioimaan yksilön kykyä suoriutua tietyistä rangaistuksesta. Siviiliarviointia tehdään haastateltujen mukaan eri näkökulmasta. Tämä koettiin vapauttavana, sillä siviiliarvioinnissa keskitytään siihen, millaista toimintaa ja tukea tuomittu kaipaa rangaistusaikana. Rangaistusajan suunnitelmien laatiminen koettiin ylipäättään positiivisena ja työn mielekkyyttä lisäävänä asiana.

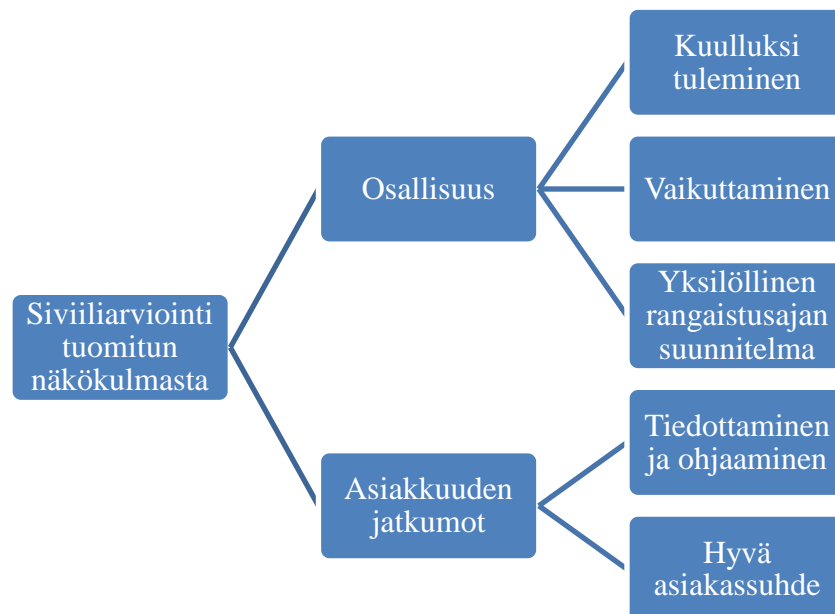
”Täytyy muistaa että yhdyskuntaseuraamuksissa on aina tehty arviointia, että ei arviointi oo meille mikään uusi asia... Et se on tavallaan se muutos, että missä vaiheessa sen ihmisen prosessia se arviointi tehdään.”

”Et tietysti fokus on eri paikassa kun tehdään siviiliarviointia, et mitä se tarvii rikoksettomuuteen. Jos ajatellaan meidän omaa lausuntotyötä, niin totta kai meidän pitää miettiä et me arvioidaan enemmänkin sitä suoriutumista. Et pikkusen eri lähestymistapa tai tulokulma.”

”Vapauttavaa on se että se on jo menossa sinne vankilaan, ja me voidaan keskittyä siihen mitä pitää tehdä, että se pääsee tilanteessaan eteenpäin, kun ei tarvi miettiä suoriutumista tai vastaavaa.”

6.2 Siviiliarviointi tuomitun näkökulmasta

Kolmantena tutkimuskysymyksenä oli, mitä hyötyä lakimuutoksesta ja siviiliarvioinnista on tuomitulle. Tästä teemasta muodostui kaksi pääluokkaa 1) osallisuus ja 2) asiakkuuden jatkumot. Alla olevassa kuviossa on kuvattu, miten Siviiliarviointi tuomitun näkökulmasta -teema jakaantuu ylä- ja alaluokkiin.



Kuvio 7. Siviiliarviointi tuomitun näkökulmasta

6.2.1 Osallisuus

Osallisuus-teema jakautui kolmeen alaluokkaan 1) kuulluksi tuleminen 2) vaikuttaminen ja 3) yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma.

Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että asiakas tulee aidosti kuulluksi rangaistusajan suunnitelmaa ja sijoituspäätöstä koskien. Haastateltavat kokivat, että asiakas pystyy paremmin vaikuttamaan rangaistusajan suunnitelman sisältöön sekä sijoituslaitokseen ja -ajankohtaan yhdyskuntaseuraamustoimistossa tehtävässä siviiliarvioinnissa kuin ulosotossa, joka aiemmin vastasi vankeusrangaistuksen aloitustehtävistä. Lisäksi haastatteluissa nousi esille kokemus siitä, että tuomitun kuuleminen yhdyskuntaseuraamustoimistossa on vaikuttanut positiivisesti myös siihen, että tuomitut ilmoittautuvat itse vankilaan. Haastateltavat arvioivat, että kuulluksi tuleminen lisää todennäköisesti tuomitun motivaatiota.

”Asiakas kokee tulleensa kuulluksi enemmän et sellasta viestiä tullu... enemmän ku ulosotossa.”

”En tiedä tilastoista, mutta Taina (johtaja) siitä puhuu, että suurempi osa ilmoittautuu itse koska ne kokee tosiaan tulleensa kuulluksi että ne on voinu toivoa tai päättää itse koska ne menee vankilaan.”

”Onhan se kenen tahansa meistä helpompi sitoutua sellaiseen suunnitelmaan, josta on päässyt puhumaan jonkun ihmisen kanssa kasvotusten. Käymään niinku sen vuorovaikutuksellisen keskustelun asiasta... Varmasti se kuulluksi tuleminen kokemus lisää myöskin sitä motivaatiota.”

Osa haastatelluista toi esille sen, että yksi siviiliarviointiin osallistumisen motiiveista on toive avolaitossijoituksesta. Osa tuomituista on mahdollista sijoittaa suoraan vapaudesta avolaitokseen. Edellytyksenä avolaitossijoitukselle on enintään kahden vuoden tuomio sekä päihteettömyyteen sitoutuminen. Saapumalla siviil-

liarviointiin tuomittu voi esittää toiveensa avolaitossijoituksesta sekä allekirjoittaa päihteettömyyssitoumuksen.

”Sit siinä on varmaan tää avovankila-suljettu vankila. Se on hyvin konkreettinen asia.”

”Koska jos ne ei tuu haastatteluun ja kirjoita sitä päihteettömyyssitoumusta, niin se on tietysti aika hyvä motivaattori.”

Siviiliarvioinnin yksi suurimmista hyödyistä tuomitun kannalta oli haastateltavien mukaan rangaistusajan suunnitelmien yksilöllisyys. Suunnitelmat perustuvat tuomitun tapaamiseen, kuulemiseen ja tämän yksilöllisiin tarpeisiin. Haastatellut pitivät tärkeänä, että suunnitelma tehdään yhdessä tuomitun kanssa. Haastatellut kokivat, että aiemmin papereiden perusteella tehdyt rangaistusajan suunnitelmat olivat melko ylimalkaisia, ja niistä puuttui yksilöllisyys.

”Rangaistusajan suunnitelma on nyt tuomitun näköinen. Se on ihan oikeesti sellanen, jossa otetaan yksilön tilanteet huomioon.”

”Kun sama ihminen haastattelee ja tekee ransun niin se on se suurin ero.”

”Asiakkaan tarpeet tulee paremmin esille, jos on se yhteys asiakkaaseen kuin että paperin perusteella tehdään suunnitelma.”

Yksi haastatelluista toi esille sen, että siviiliarvioinnin myötä rangaistusajan suunnitelma on tullut tuomituille tutuksi. Haastatellun mukaan on tullut ilmi, että aiemmin vankeusrangaistusta suorittaneet tuomitut eivät ole välttämättä olleet tietoisia omasta rangaistusajan suunnitelmastaan.

”... tai semmosta palautetta on tullut, et jos puhuu vaikka rangaistusajan suunnitelmasta ja vaikka viis kertaa ollu vankilassa.. ja sanon sille että tehdäis tää rangaistusajan suunnitelma, et se onkin sulle tuttu juttu. Sit tuomittu sanoo ettei oo koskaan nähnytkää sitä paperia. Et ainakin se on tullut konkreettisemmaksi tätä kautta. Se on ollu semmonen paperi joka pi-

tää kaikille laatia, mut niillä ei oo mitään käsitystä siitä mitä tavoitteita siellä on ”

6.2.2 Asiakkuuden jatkumot

Yläluokka Asiakkuuden jatkumot jakaantui kahteen alaluokkaan 1) tiedottaminen ja ohjaaminen sekä 2) hyvä asiakassuhde.

Haastateltavat kokivat tuomitun kannalta suureksi hyödyksi sen, että yhdyskunta-seuraamustoimistossa tapahtuvan haastattelun yhteydessä tuomittua pystytään informoimaan vankeuteen liittyvistä asioista. Erityisen tärkeänä haastateltavat kokivat tiedottamisen niiden tuomittujen kohdalla, jotka ovat menossa vankilaan ensimmäistä kertaa. Yksi haastatelluista mainitsi, että myös tuomitun läheisille on tärkeää saada tietoa vankeudesta.

”Varsinkin ensikertalaisille on hirveen tärkeätä saada sitä tietoa, et minäkäläinen se on se vankila ja mitä mä saan ottaa mukaan... Ja omaiset saa tietoa.”

Tiedonantamisen lisäksi osa haasteltavista koki tärkeäksi sen, että haastattelutilanteessa pystytään lisäksi ohjeistamaan ja neuvomaan tuomittua toimimaan omien etujensa mukaisesti. Siviiliarvioinnin yhteydessä voidaan tarvittaessa järjestää verkostopalavereja ja suunnitella tulevaa, vapautumisenkin jälkeistä aikaa.

”Voidaan opastaa et tee näin ja sulla on ehkä kämppä vielä kun vapaudut. Et voidaan etupainotteisesti reagoida, et miten kannattaa toimia ennen kuin se menee sinne vankilaan. Et ne asiat olis mahdollisimman hyvin kun sieltä vapautuu. Voidaan myös neuvoa ja ohjeistaa. Se on iso asia.”

”Jos on esim vaasalainen ja se on avolaitoskelpoinen niin sit pystyy sopimaan prosessin aikana tapaamisen et avolaitoksesta tulee tänne työntekijä ja siinä yhdessä suunnitellaan. Se on tuomitun hyödyksi, että pystyy järjes-

tämään verkostopalaverin yhdessä muiden toimijoiden kanssa, et mitä pitää ja kannattaa tehdä. Et siinähan valmistellaan jo vapautumistakin. Se on suuri hyöty.”

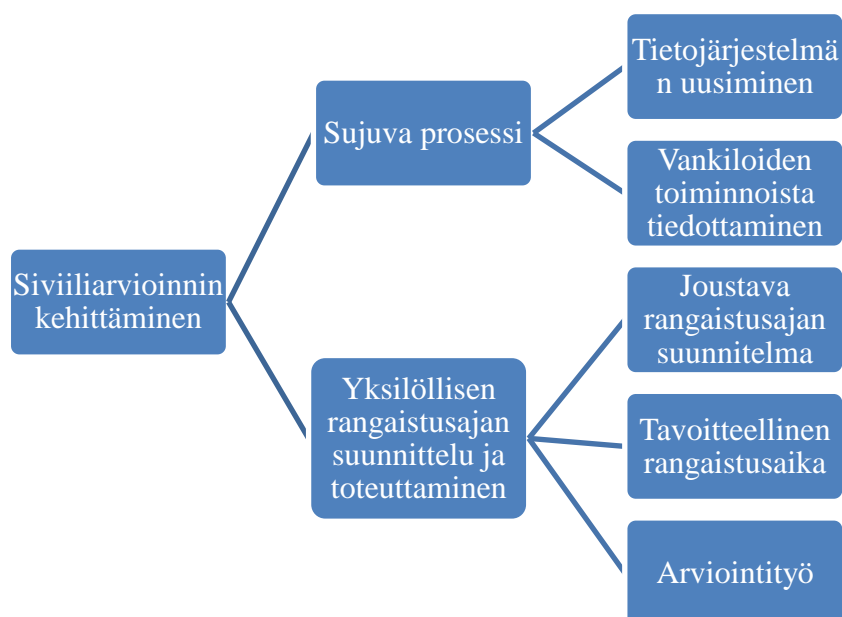
Asiakkaiden tunteminen entuudestaan koettiin tärkeäksi. Haastateltavat toivat esille sen, että hyvä ja luottamuksellinen asiakassuhde luo pohjan rangaistusajan suunnittelulle.

”Me tunnetaan ne asiakkaat, ja että se prosessi jatkuu ja pystytään ennakkoimaan ja suunnittelemaan.”

”Silloin kun on hyvä asiakassuhde, niin voidaan hyödyntää sitä. Sama työntekijä jatkaa ja tietää mitä on aikaisemmin tapahtunut. Et luottamus ja keskinäinen ymmärrys, niin sen avulla voidaan paremmin suunnitella.”

6.3 Siviiliarvioinnin kehittäminen

Haastattelun viimeinen teema koski siviiliarvioinnin kehittämistä. Tämä teema-alue jakaantui kahteen yläluokkaan 1) sujuva prosessi ja 2) yksilöllisen rangaistusajan suunnittelu ja toteuttaminen. Alla olevassa kuviossa on kuvattu teeman Siviiliarvioinnin kehittäminen jakautuminen ylä- ja alaluokkiin.



Kuvio 8. Siviiliarvioinnin kehittäminen

6.3.1 Sujuva prosessi

Yläluokka sujuva prosessi jakaantui kahteen alaluokkaan 1) tietojärjestelmän uusiminen 2) vankiloiden toiminnoista tiedottaminen.

Tietojärjestelmän uusiminen nostettiin tärkeimmäksi kehittämiskohteeksi siviiliarviointiin liittyen. Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että nykyisin käytössä oleva vankitietojärjestelmä Vati ei teknisesti tue siviiliarviointiprosessia. Uutta asiakastietojärjestelmää kehitetään parhaillaan, ja työntekijät toivoivatkin Rotin helpottavan arviointityötä tulevaisuudessa. Yksi haastateltavista mainitsi,

että uudelta tietojärjestelmältä toivoisi myös helpotusta siihen, etteivät kaikki asiat olisi työntekijän muistin varassa.

”Jos ajattelee sitä muodollista täytäntöönpanoprosessia, niin kyllä mä odotan että tosta Vatista pääsee eroon et siitä tulis teknisesti yksinkertaisempi prosessi...Se on niinku se missä on eniten kehitettävää, että saadaan nää työkalut sellaisiksi että ne palvelee sitä prosessia.”

”En mä usko muuta kun se tietokoneohjelman vaihtuminen. Roti joo, ja siitä kautta turha työ poistuis ja tää ohjelma löis tietyt pohjatiedot valmiiksi et ei tarvis käyttää aikaa siihen.”

Osa haastateltavista toi esille tiedottamisen tarpeen eri vankiloiden tarjoamista toiminnoista. Haastateltavat kertoivat, että ajantasaista tietoa eri vankiloissa järjestettävästä toiminnasta ei ole, vaan työntekijät joutuvat itse ottamaan selvää, millaisia kurseja tai opiskelumahdollisuuksia kyseinen vankila tarjoaa. Osa haastateltavista piti tärkeänä sitä, että toiminnoista tiedotettaisiin jollain tapaa ajantasaisesti, jotta tuomittuja voitaisiin sijoittaa heidän tarpeidensa mukaisesti.

”Meillä on enemmän tietoa vankiloiden toiminnasta, mutta ei meillä edellenkään oo tietoa, jos jossain vankilassa olis just tälle sopiva ohjelma tuossa, joku työtoiminta, kurssi.”

”Toki vois laittaa sen missä vankilassa alkaa mikäkin ohjelma, et osais sijoittaa. Nimenomaan niistä toiminnoista tietoa.”

”Sun pitää soittaa jos haluat jonku laitoksen tiedot. Voi olla et joku vanki puoli vuotta suorittaa ja hän vois mielellään käydä jonku kurssin.. ja sitä voidaan järjestää Oulun vankilassa. Et se on ihan siitä miten mä keksin soittaa Ouluun, et onko siellä tämmöstä.”

6.3.2 Yksilöllisen rangaistusajan suunnittelu ja toteuttaminen

Yläluokka yksilöllisen rangaistusajan suunnittelu ja toteuttaminen jakaantui kolmeen alaluokkaan 1) joustava rangaistusajan suunnitelma 2) tavoitteellinen rangaistusaika ja 3) arviointityö.

Haastateltavien mukaan rangaistusajan suunnitelmien toteuttaminen vankiloissa kaipaisi lisää joustavuutta. Tämä asia nousi yhdeksi tärkeimmäksi kehittämiskohdeksi. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että yhdyskuntaseuraamustoimistossa laadittuja rangaistusajan suunnitelmia tulisi tarpeen mukaan muuttaa ja uusia rohkeasti vankiloissa. Haastateltavat kokivat, että suunnitelmia pidetään ikään kuin kiveen kirjoitettuina. Niitä ei tarpeeksi uskalleta muuttaa, vaikka tuomitun tilanne muuttuisi tuomion aikana, ja tavoitteita tulisi arvioida ja päivittää uudelleen. Lisäksi tuotiin esille se, että yhdyskuntaseuraamustoimistossa laaditut tavoitteet saatetaan ymmärtää väärin. Käsitteet, jotka tulkitaan eri tavoin saattavat kääntyä tuomitun haitaksi, kun vankilassa arvioidaan tavoitteiden toteutumista.

”Vankilan puolelta tota keskustelua seurannu, niin...niinku teoriassa sitä ransua pitäis voida muuttaa, et siitä on tehty hirveen iso kysymys, semmonen kivitalon kokoinen asia et sitä ei voi muokata. Ja nimenomaan se järki vaatis sitä, että sitä voidaan muokata siellä vankilassa. Mutta siitä on tehty semmonen, että kun me ollaan se täällä tehty, niin siihen ei saa kajota. Ja se ei toimi sillä tavalla.”

”Sitä rangaistusajan suunnitelmaa pidetään semmosena ylevänä ja kiveen kirjoitettuna. Jotenkin että saataisiin se semmoseksi yhdeksi suunnitelmaksi, et sen hetkisen asiakkuuden... Jota sitten pystytään päivittämään.”

”Yks mikä mietityttää on se, että kun mä laitan asiakkaan kanssa sen tavoitteen, niin ymmärtääkö ne vankilassa mitä mä tarkoitan tällä. Se joskus huolestuttaa kans. Jos he ei ymmärrä sitä, niin he vois muuttaa sen ymmärrettävään muotoon. Siinä on turhaa jäykkyyttä.”

Lisäksi haastateltavat toivat esille sen, että osa siviiliarviointiin tulevista ei ole yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöille entuudestaan tuttuja, jolloin voi olla haastavaa tehdä tuomitulle rangaistusajan suunnitelma yhden tapaamiskerran perusteella.

”Totta kai meillä on sitä tietämystä monestakin asiakkaasta ja niinku aiempaa tuntemusta, mutta saattaa olla jos se on meillekin ihan uus asiakas, niin sen about tunnin perusteella kirjoitetaan sille suunnitelma vuodeksi.”

Osa haastateltavista toivoi muutosta rangaistusajan suunnitelmien keinojen määrittelyyn. Haastateltavat ehdottivat, että yhdyskuntaseuraamustoimistossa tehtäisiin rangaistusajan suunnitelman tavoitteet, ja vankilat puolestaan vastaisivat keinoista ja menetelmistä, joilla tavoitteisiin pyritään pääsemään. Vankiloiden vastuulla olisi siis suunnitella tuomitun tavoitteisiin ja tarpeisiin vastaavaa toimintaa. Ajantasaista tietoa vankiloiden toiminnoista tulisi haastateltavien mukaan olla nykyistä enemmän, jotta tavoitteiden mukaista toimintaa voitaisiin suunnitella kunnon yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Siksi tavoitteiden tekeminen yhdyskuntaseuraamustoimistossa ja keinojen suunnittelu vankilassa koettiin yksikertaisimmaksi menettelytavaksi.

”Ei meilläkään oo semmosta tuntemusta vankiloiden niistä toiminnoista ja sisällöistä, mitä siellä käytännössä tehdään että.. ja siinä rotissa olikin ideana se, että me tehtäis ne tavoitteet ja vankila tekis sitten ne keinot.”

Rangaistusajan tavoitteellisuus nousi myös haastateltavien puheessa esiin. Osa työntekijöistä oli sitä mieltä, että rangaistusajan suunnitelman sisältö voisi nykyistä enemmän ohjata tuomitun sijoittamista. Tällöin tuomitut sijoitettaisiin laitoksiin suunnitelmansa tavoitteiden mukaan. Toisaalta työntekijät toivat esille sen, etteivät Suomen vankilat ole juurikaan erikoistuneet mihinkään tiettyyn osaamisalaan, vaan kaikki laitokset ovat lähestulkoon samassa asemassa vastaamaan tuomitun

tarpeisiin. Yksi haastateltavista toi esille sen, että vankilat voisivatkin erikoistua nykyistä enemmän vastaamaan tuomittujen erilaisiin tarpeisiin.

”Yks semmonen mitä kehitettävää on se että rangaistusajan suunnitelman sisältö aidosti ohjaa sitä sijoittamista, koska nythän se on hyvin pitkälti kotipaikkaperusteista. Et päästäis siihen et se olis niinku ne tuomitun tavoitteet mitkä ohjais sitä. Mut se vaatii tosiaan sen et pitäis olla hirveesti sitä tietoa saatavilla.”

”Jos ajattelee perussiviiliarviota, niin päänsääntöisesti jokainen laitos on suurin piirtein samassa asemassa vastaamaan niihin. Eihän Suomen vankilat oo hirveesti erikoistunut mihinkään.. Sex ukko Turkuun tai Riihimäelle. Et ehkä vankilat vois erikoistua enemmän.. Et sulla on tää problematiikka, et Käyrän vankila vastaa tähän...”

Siviiliarvioinnin kehittämisen osalta myös arviointityöhön toivottiin parannuksia. Yksi haastateltavista toivoi, että yksilön tarpeisiin pystyttäisiin keskittymään entistä paremmin ryhmätason arvioinnin sijaan.

”Sit siihen varsinaiseen arviointiin liittyen, et kyllä mä toivoisin et pystyttäis keskittymään siihen yksilöön ja sen tarpeisiin... Välillä tuntuu, että Arken suunnalta meille hirveesti painotetaan tätä ARATia, Arken arviointityökalua. Mun mielestä on turhauttavaa arvioida ihmisen uusimisiriskiä ryhmätasolla. Kun se on mulla tossa, niin mä voin arvioida sen yksilön tarpeita ja riskejä.”

Lisäksi toivottiin, että arviointityön ohjeistukseen panostettaisiin nykyistä enemmän. Arviointityöhön kaivattiin selkeitä ohjeita, jotta rangaistusajan suunnitelmat olisivat laadultaan tasavertaisia. Haastateltavien mukaan suunnitelmien sisältö eroaa alueittain melko paljon toisistaan. Yksi haastateltavista toivoi, että tutkimuk-

sista saatavaa tietoa hyödynnettäisiin paremmin rangaistusajan suunnittelussa ja siihen liittyvässä ohjeistuksessa.

”Tosiaan kun ei tullut sitä yhtenäistä ohjeistusta, niin kaikki toimistot tekee vähän eri tavalla, vähän omalla tavalla.”

”Ihan tällaisia niinku periaatteellisia, et miten jotkut tavoitteet määritellään eri alueiden välissä, niin näkee niinku suuren eron et ohjeistetaan selvästi eri tavalla.”

”Mun mielestä rangaistusajan suunnitelman laadun ja sisällön osalta hajontaa ei sais olla. Et tavallaan samanlaisella profiililla olevien henkilöiden pitäis saada samanlainen suunnitelma joka paikassa. Hallinnollinen prosessi ei oo niin iso juttu ja sehän eroaa kans ihan hirveesti johtuen siitä, että työt on organisoitu hyvin erillä lailla... Sillä ei ehkä niin suurta väliä oo, mutta se varsinainen vankia koskettava puoli ja se ransun sisältö, et mitä tasalaatuisempaa niin sen parempi.

”Pitäis miettiä minkälainen arviointi tehdään asiakkaalle. Onko se sama pohja aina, on sulla sitte 2kk tai 20v tuomio tai onko jotain rajoja. Tämä ilmeisesti eroaa alueittain. Jossain tehdään enemmän ja jossain tehdään vähemmän. Tähän toivois että irrotettais se resurssi, että mietittäis nykyajan tutkimusnäytön pohjalta, mitä tutkimusta nyt on tehty riskien ja tarpeiden arvioinnista, vankeusajan suunnittelusta. Et se meille koostettaisiin ja sen perusteella mietittäis mikä nyt on toimivin ja vaikuttavin tapa suunnitella rangaistusaikaa. Miten arvioida asiakasta, et miten paljon häneen pitää käyttää resursseja”

Toisaalta esille nostettiin myös yksilöllisyyden ja tasavertaisuuden ristiriita. Haastateltavat pohtivat sitä, että yksilöllinen ei välttämättä voi olla tasavertainen.

”Tuntuu että kaikki hakee ylipäätään.. Tää keskustelu yksilöllisyyden ja yhtenäisyyden välillä. Toisaalta painotetaan hirveesti sitä, että nyt sitä yksilöä pi-

tää huomioida, yksilölliset tarpeet, yksilöllinen sitä ja yksilöllinen tätä.. mut sit toisaalta halutaan että kaikilla pitäis olla jotain samanlaista. Ja se on varmasti asia joka tulee elämään satoja vuosia.”

”Jos on yksilöllinen niin se ei voi olla täysin tasavertainen.”

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia vaikutuksia vankeuslain uudistuksella on ollut Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden työhön, ja miten työskentely on muuttunut uudistuksen myötä. Lisäksi tutkimuksen avulla haluttiin selvittää, mitä hyötyä siviiliarvioinnista on tuomitun näkökulmasta sekä miten siviiliarviointia voitaisiin vielä kehittää.

Siviiliarvioinnin myötä keskeisimpiä muutoksia yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden työssä ovat olleet vankitietojärjestelmän opettelu ja rangaistusajan suunnitelmien laatiminen. Vankitietojärjestelmän käyttö siviiliarvioinnissa koettiin haastavaksi sen monimutkaisuuden vuoksi. Vati on alun perin suunniteltu vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoon, eikä se ominaisuuksiltaan sovi siviiliarvioinnin tekniseen toteuttamiseen. Vatin käyttö siviiliarvioinnissa on vaatinut työntekijöiltä paljon paneutumista ja vaivannäköä.

Siviiliarviointien myötä työmäärä on lisääntynyt yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Siitä huolimatta suhtautuminen uusiin työtehtäviin oli positiivista, ja siviiliarviointien tekeminen koettiin pääasiassa työn mielekkyyttä lisäävänä asiana. Siviiliarvioinnin koettiin ylipäättään poikkeavan muusta yhdyskuntaseuraamustoitossa tehtävästä arviointityöstä. Kiinnostava oli työntekijöiden näkemys siitä, että siviiliarviointia tehdään eri näkökulmasta kuin muuta yhdyskuntaseuraamustoitossa tehtävää arviointityötä. Perinteisesti yhdyskuntaseuraamustoitossa on arvioitu tuomitun edellytyksiä suoriutua jostain tietystä rangaistuksesta. Työntekijöiden mukaan oli vapauttavaa keskittyä arvioinnissa niihin tekijöihin, joiden avulla tuomittua voidaan tukea.

Siviiliarvioinnin voidaan nähdä olevan luonteeltaan sellaista, joka sopii hyvin yhteen yhdyskuntaseuraamustoimiston tukemisen kulttuuriin. Siviiliarviointi lisää työntekijöiden kokemusta työn mielekkyydestä, kun arvioinnissa voidaan keskittyä niihin asioihin, joiden avulla tuomittua voidaan auttaa. Yhtenäinen organisaatio – yhtenäinen laatu? (2015) -nimisessä tutkimuksessa nousi esille yhdyskunta-

seuraamustoimistoille tyypillinen huolenpitouskomuksellinen työ- ja organisatiokulttuuri, mikä näkyy myös tässä opinnäytetyössä. Tutkimuksessa ilmeni, että yhdyskuntaseuraamuksissa painottuivat vuorovaikutuksellisuus ja arvot kuten välittäminen, paneutuminen ja välittäminen. Yhdyskuntaseuraamustoimistojen käsitykset uusintarikollisuuteen vaikuttamisesta ja yhteiskuntaan kiinnittymisestä perustuvat tutkimuksen mukaan nimenomaan monipuolisen tuen tarjoamiseen.

Tuomitun näkökulmasta katsottuna osallisuus nostettiin keskeisimmäksi asiakasiviiliarvioinnin hyötyjä arvioitaessa. Työntekijät arvioivat tuomitun kannalta tärkeimmiksi asioiksi kuulluksi tuleminen ja vaikuttamisen mahdollisuudet. Yhdyskuntaseuraamustoimistossa tehtävän siviiliarvioinnin myötä työntekijät kokivat, että tuomitulla on aidosti mahdollisuus tulla kuulluksi itseään koskevissa asioissa, paremmin kuin ulosotossa. Tuomitut voivat vaikuttaa itse rangaistusajan suunnitelmiansa sisältöön sekä sijoituslaitokseen ja -ajankohtaan.

Rangaistusajan suunnitelmien yksilöllisyys koettiin myös vahvasti tuomitun kannalta suureksi eduksi. Suunnitelman tekeminen perustuu tuomitun tapaamiseen, kun taas aikaisemmin arviointikeskuksessa saatettiin rangaistusajan suunnitelma tehdä ainoastaan asiakirjojen perusteella. Tuomitun tapaamiseen perustuvan suunnitelman voidaan olettaa olevan laadultaan parempi kuin asiakirjojen perusteella laaditun suunnitelman. Asiakaslähtöisyys nouseekin esille Rikosseuraamuslaitoksen strategiasta (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020), jossa korostetaan yksilöllisiä tarpeita ja tuomitun osallistumista rangaistusajan suunnitelmatyöhön. Yhdyskuntaseuraamustoimistossa laaditussa suunnitelmassa tuomittu itse osallistuu oman rangaistusajan suunnitelmansa tavoitteiden asettamiseen. Kun tuomittu itse pääsee vaikuttamaan suunnitelmansa sisältöön, voidaan olettaa, että sillä on positiivisia vaikutuksia myös tuomitun motivaatioon työskennellä suunnitelmansa mukaisesti rangaistusaikana.

Tuomitun eduksi nähtiin myös vankeudesta tiedottaminen. Varsinkin ensikertalaisille vankeudesta kertominen koettiin tärkeäksi. Työntekijät kokivat, että heillä on erilaiset valmiudet kertoa vankeudesta tuomituille kuin ulosotolla. Siviiliarvioin-

nin yhteydessä voidaan myös neuvoa ja ohjeistaa tuomittuja niin, että heidän asiansa olisivat mahdollisimman hyvin vapautumisvaiheessa. Lisäksi verkostoyhteistyön mahdollisuudet eri toimijoiden kanssa nostettiin esille. Siviiliarviointi mahdollistaa ylipäätään tuomitun asioiden valmistelun pidemmälle.

Siviiliarvioinnin kehittämisen osalta yhdeksi keskeisimmäksi kehittämiskohteeksi nousi asiakastietojärjestelmän uusiminen. Uuden asiakastietojärjestelmän toivottiin yksinkertaistavan siviiliarviointiprosessia, jolloin turhat työvaiheet jäävät pois. Nykyisin käytössä olevaan Vatin kehittämiseen ei olla laitettu resursseja, vaan panostus ja kehittäminen suunnataan uuteen asiakastietojärjestelmään Rotiin. Rotin odotetaan tuovan helpotusta siviiliarvioinnin tekniseen toteuttamiseen prosessin yksinkertaistamiseksi.

Rangaistusajan suunnitelmien toteuttaminen vankiloissa kaipaisi haastateltavien mukaan enemmän joustoa, ja suunnitelmia tulisi päivittää aktiivisemmin tuomion aikana. Tuomitun tilanne ja tarpeet saattavat muuttua oleellisesti rangaistusaikana, jolloin yhdyskuntaseuraamustoimistossa asetetut tavoitteet eivät enää olekaan tuomitun nykytilanteeseen sopivia. Tällöin suunnitelmia ja tavoitteita tulisi rohkeasti muuttaa, jotta vangin kanssa työskentelyssä keskityttäisiin oleellisiin asioihin. Rangaistusajan suunnitelmien päivittäminen nousi esille myös Riilan (2012) opinnäytetyössä, jossa rangaistusajan suunnitelmien muuttaminen tuomion aikana nähtiin keskeiseksi kehittämistavoitteeksi. Lain (L10.4.2015/393) mukaan rangaistusajan suunnitelma tulisi ottaa tarkasteluun säännöllisin väliajoin. Herääkin kysymys, että noudatetaanko vankiloissa lainmukaista rangaistusajan suunnitelmien tarkastamista. Toisaalta voidaan myös pohtia, kuinka perusteellista suunnitelmien uudelleen arviointi on? Tehdäänkö arviointia aidosti yksilön tarpeet huomioiden vai olisiko tässä parantamisen varaa?

Tärkeäksi kehittämiskysymykseksi nostettiin myös rangaistusajan suunnitelmien keinojen määrittely. Työntekijöiden näkemysten mukaan helpointa olisi, että rangaistusajan suunnitelmien tavoitteet tehdään yhdyskuntaseuraamustoimistossa, mutta keinot ja menetelmät määriteltäisiin vankilassa. Keinojen määrittely yhdys-

kuntaseuraamustoimistossa edellyttäisi sen, että tarjolla olisi ajantasaista tietoa vankiloiden toiminnoista. Tiedon saaminen koettiin kuitenkin hankalaksi. Nykyään tietojen hankkiminen on yksittäisen työntekijän vastuulla, ja tähän toivottiin parannusta. Vaihtoehtoiksi nousivat joko ajantasainen koonti vankiloiden tulevista kursseista ja muista toiminnoista tai keinojen määrittelyn siirtäminen vankiloiden vastuulle.

Rikosseuraamusalueiden siviiliarvioinnin käytäntöihin kaivattiin yhtenäistä ohjeistusta ja menettelytapoja. Työntekijöiden mukaan arviointiin liittyvät käytännöt eroavat alueittain melko suuresti. Tuomitun kannalta on tärkeää, että suunnitelmat olisivat sisällöltään ja laadultaan mahdollisimman tasavertaisia. Tasavertaisuuden ja yhtenäisten käytäntöjen tarve tunnustetaan muillakin alueilla, ja myös Sarinin (2017) opinnäytetyössä nostettiin esille valtakunnallisesti yhtenäisen näkemyksen tarve siviiliarviointiprosessissa. Rikosseuraamuslaitoksen strategian yksi vaikuttavuustavoite on tuomitun oikeusturvan toteutuminen ja yhdenvertainen kohtelu. Siviiliarvioinnin käytäntöjen yhtenäistäminen lisäisi tuomittujen välistä tasavertaisuutta ja yhdenvertaista kohtelua.

8 POHDINTA

Vankeuslain muutos on kokonaisuudessaan iso asia, ja se pitää sisällään paljon muitakin uudistuksia kuin yhdyskuntaseuraamustoimistossa tapahtuvan siviiliarvioinnin. Lakimuutoksen myötä yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijät joutuivat siviiliarvioinnin lisäksi omaksumaan uusia asioita yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyen. Tässä opinnäytetyössä keskityin kuitenkin työntekijöiden kannalta suurimpaan muutokseen, siviiliarviointiin. Tutkimuksessa halusin säilyttää molemmat käsitteet: vankeuslain muutos sekä siviiliarviointi. Molempien käsitteiden käyttäminen saattaa vaikuttaa sekavalta, sillä keskittyihän opinnäytetyö kuitenkin ainoastaan siviiliarviointiin. Vaihtoehtona olisi tietysti ollut käyttää pelkkää siviiliarvioinnin käsitettä, mutta molemmat käsitteet haluttiin säilyttää, koska lakimuutos toimii lähtökohtana siviiliarvioinnille. Teoriaosuudessa kuvattiin vankeusprosessissa tapahtuneet muutokset ennen ja jälkeen lakiuudistuksen. Tutkimuksessa ylipäätään peilataan vahvasti muutokseen, ja siksi molempien käsitteiden käyttäminen on perusteltua.

Haastattelutilanteessa molemmat käsitteet tulivat ilmi, mutta työntekijät ymmärsivät selkeästi, että haastattelussa keskitytään siviiliarviointiin. Haastateltavat mainitsivat kuitenkin sen, että siviiliarvioinnin ohessa myös yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon tuli lakiuudistuksen myötä jonkin verran muutoksia, mutta niitä ei käsitelty haastattelussa sen enempää. Haastattelu oli rajattu siviiliarviointiin, ja se tuotiin ilmi heti haastatteluiden alussa sekaannusten välttämiseksi.

Osa tutkimukseen osallistuneista työntekijöistä oli haastattelijalle ennestään tuttuja yhdyskuntaseuraamustoimistossa suoritetun harjoittelujakson myötä. Pohdin, vaikuttaako haastateltavien tunteminen entuudestaan jotenkin haastattelutilanteeseen. Koin kuitenkin, että haastattelutilanteessa työntekijöiden tunteminen saattoi olla etu. Suurin osa Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöistä osallistui ryhmähaastatteluihin, ja itse haastattelutilanteissa keskustelu eteni hyvin luontevasti ja sujuvasti.

Haastatteluajankohta vaikutti luultavasti myös jonkin verran haastateltavien vastauksiin. Alustava idea opinnäytetyön aiheesta oli olemassa jo keväällä 2015, jolloin siviiliarviointi otettiin käyttöön yhdyskuntaseuraamustoimistoissa. Haastattelut toteutettiin kuitenkin vasta heinä-elokuussa 2017, jolloin työntekijöillä oli jo kahden vuoden kokemus siviiliarviointien tekemisestä. Työntekijöillä oli siis ehtinyt kertyä kokemusta ja näkemystä arviointien tekemisestä. Jos olisin haastatellut työntekijöitä vuoden 2015 loppupuolella, olisivat vastaukset todennäköisesti olleet suppeampia. Siviiliarviointien aloittamiseen työntekijöiltä kului paljon voimavaroja, sillä perehdytys oli heidän mukaansa riittämätöntä. Haastavan alun vuoksi vastaukset olisivat saattaneet olla negatiivisävytteisempiä. Luonnollisesti perspektiivi koko siviiliarviointiin olisi luultavasti ollut suppeampi, koska siviiliarviointia oli tehty vasta niin vähän aikaa.

Kaikkiin tutkimuskysymyksiin saatiin vastaukset, ja aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelu osoittautui toimivaksi tavaksi saada monipuolisesti tietoa työntekijöiden kokemuksista siviiliarviointiin liittyen. Yhtä kattavia vastauksia olisi ollut vaikea saada muilla menetelmillä, esimerkiksi lomakekyselyn avulla. Lisäksi pidin tärkeänä sitä, että voin esittää haastattelutilanteessa tarkentavia kysymyksiä aiheesta.

Tutkimuksen kohteena olivat Vaasan yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijät Vaasan ja Seinäjoen yksiköistä. Yhden yksikön työntekijöiden vastauksista saatuja tuloksia ei voida yleistää, eikä se tutkimuksen pyrkimyksenä ollutkaan. Tutkimuksesta saatuja tuloksia voidaan kuitenkin hyödyntää siviiliarvioinnin kehittämistyössä. Huomionarvoisia kehittämisideoita olivat erityisesti rangaistusajan suunnitelmien keinojen määrittely, suunnitelman joustava toteuttaminen sekä yhtenäisten käytäntöjen luominen siviiliarvioinnissa. Keskustelua tulisi käydä myös siitä, voisiko rangaistusajan suunnitelman sisältö nykyistä enemmän ohjata tuomitun sijoittamista. Suomen vankilat ovat toisaalta melko tasavertaisessa asemassa vastaamaan tuomittujen tarpeisiin, mutta haastattelussa esiin nousutta kysymystä

Suomen vankiloiden erikoistumisesta voitaisiin pohtia jatkossa toimintaa kehitetäessä.

Jatkossa aihetta voisi tutkia tuomitun näkökulmasta. Millaisia kokemuksia tuomituilla on siviiliarvioinnista, ja miten tuomitun mielestä vapaudessa tehtävää arviointia voitaisiin kehittää niin, että se palvelisi tuomitun tarpeita mahdollisimman hyvin?

LÄHTEET

Ahonen, J. & Pajuluoma, A-P. 2011. Rangaistusajan suunnitelmien tavoitteiden toteutuminen Vaasan vankilassa vuonna 2010. Opinnäytetyö, sosiaalialan koulutusohjelma. Vaasan ammattikorkeakoulu

Arola-Järvi, A. 2012. Suunnitelmallisen vankeusajan käsikirja. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Oppikirja 1/2012. Helsinki: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.

Bosker, J.; Witteman, C. & Hermanns, J. 2013. Do intervention plans meet criteria for effective practice to reduce recidivism? How probation officers forget about social capital and basic needs. *European Journal of Probation* 5 (1), 65–85. Viitattu 13.02.2018. http://www.ejprob.ro/uploads_ro/784/5.pdf

HE 110/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vankeuslain muuttamisesta. Viitattu 11.12.2016. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140110>

Hartoneva, A.; Mohell, U.; Pajuoja, J. & Vartia, M. 2015. Yhdyskuntaseuraamukset ja vankeus. Helsinki: Tietosanoma.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Hypén, K. 2015. Vankeusajan suunnittelu ja yhdyskuntaseuraamukset. Porttivapauteen. Viitattu 15.03.2017. http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2463/vankeusajan_suunnittelu_ja_yhdyskuntaseuraamukset

L23.9.2005/767. Vankeuslaki. Viitattu 15.03.2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>

L10.4.2015/393. Laki vankeuslain muuttamisesta. Viitattu 16.01.2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150393>

L400/2015. Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta. Viitattu 15.03.2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150400>

L23.8.2013/629. Laki valvotusta koevapaudesta. Viitattu 06.04.2017. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20130629>

Linderborg, H., Blomster, P., Muiluvuori, M-L., Tyni, S. & Laurila, T. 2015. Yhtenäinen organisaatio – yhtenäinen laatu? Tutkimus vankeuden ja yhdyskuntaseu-

raamusten laatutekijöistä Rikosseuraamuslaitoksessa. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisu 2/2015.

Myhrberg, P. 2012. Vankeuden täytäntöönpano. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Oppikirja 2/2012. Helsinki: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.

Portti vapauteen. 2017. Yhdyskuntaseuraamukset. Viitattu 15.03.2017. http://www.porttivapauteen.fi/laheiset/paiva_kerrallaan/rangaistukseen_tuomittu/1._yhdyskuntaseuraamukset

Portti vapauteen. 2018. Rikosoikeudellinen prosessi ja seuraamukset. Viitattu 12.02.2018. [http://www.porttivapauteen.fi/laheiset/paiva_kerrallaan/rikosoikeudellinen_proses si_ja_seuraamukset](http://www.porttivapauteen.fi/laheiset/paiva_kerrallaan/rikosoikeudellinen_proses_si_ja_seuraamukset)

Riila, S. 2012. Vankeusajan suunnittelusta toimintaan. Tapauskohtainen realistinen arviointitutkimus rangaistusajan suunnitelmien toteuttamisesta. Opinnäytetyö. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Diakonia ammattikorkeakoulu, Helsinki.

Rikosseuraamus 2017. Viitattu 28.01.2017. www.rikosseuraamus.fi. > rikosseuraamuslaitos > organisaatio

Rikosseuraamus 2017. Viitattu 10.02.2017. www.rikosseuraamus.fi. > rikosseuraamuslaitos > Täytäntöönpanon aloitustehtävien organisointi Rikosseuraamuslaitoksessa 1.5.2015 lukien.

Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020. 2011. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 30.10.2017 http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/6A3hglF5q/Risen_strategia_2011-2020.pdf

Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2015. 2016. Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2016. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 1/2017. Viitattu 13.02.2018. http://rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/netra-asiakirjat/oerdlFh2l/Rikosseuraamuslaitoksen_tilinpaatos_ja_toimintakertomus_2016.pdf

Rikosseuraamuslaitoksen tulostavoiteasiakirja. 2015. Rikosseuraamuslaitoksen tulostavoiteasiakirja vuosille 2016-2019. Viitattu 30.10.2017. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/netra-asiakirjat/1bJJsZzOR/Risen_tulossopimus_2016_-_2019_liitteinen.pdf.

Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysi. Tampere. Vastapaino.

Sarin, M. 2017. Siviiliarvioinnin ydintekijät lyhytaikaisvangin rikoksettoman elämäntavan edistämiseksi. Opinnäytetyö. Ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa. Hansaprint Oy.

Tuomioiden täytäntöönpanon aloittaminen. 2013. Oikeusministeriön julkaisu 15/2013. Viitattu 10.12.2016.

http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1362575472873/Files/OMML_15_2013_Tuomioiden_taytantonpano_64s.pdf

Tyni, S. 2015. Vankeinhoidon vaikuttavuus. Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita? Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2015.

Vankeusrangaistuksen aloitus. 2017. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 17.01.2017. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vankeusrangaistuksenaloitus.html>

Vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanon aloittaminen ja rangaistusajan suunnittelu. 2015. Rikosseuraamuslaitos ohje 5/004/2015. Viitattu 12.02.2017.

<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/saannokset/maarayksetjaohjeet/vankeusrangaistuksenjasakonmuuntorangaistuksentaytantonpanonaloittaminenjarangaistusajansuunnitteludnro50042015.html>

Wilkinson, S. 1998. Focus Groups in Health Research. Exploring the Meanings of Health and Illness. *Journal of Health Psychology* 3:3, 329-348.

LIITE 1

HAASTATTELURUNKO

MUUTOKSET TYÖSSÄ:

1. Millaisia muutoksia vankeuslain uudistus on tuonut työhösi? Miten se näkyy työssäsi?
2. Minkälaista koulutusta olette saaneet siviiliarviointia varten?
3. Miten muutokset on toteutettu käytännön työssä? Miten tässä on onnistuttu?

TAVOITTEIDEN ARVIOINTI JA TYÖTAVAN KEHITTÄMINEN

4. Lakimuutoksen keskeisimpinä tavoitteina (aloitustoimien organisoinnin osalta) olivat:
 - sama viranomaisen päättää kaikista rangaistusten täytäntöönpanon aloittamistoimista, jolloin vältetään päällekkäiseltä työltä ja runsaalta asiakirjaliikenteeltä (toiminnan tehostaminen/kehittäminen, kustannussäästöt)
 - aloittamistoimien hyödyntäminen tuomitun rangaistusajan suunnittelussa (tuomitun motivaation vahvistaminen)

Millaisia ajatuksia tavoitteet herättävät? Mikä on teidän arvionne siitä, miten tavoitteet on tähän mennessä saavutettu? Miten tavoitteisiin voitaisiin päästä paremmin?

5. Mitä hyvää vankeuslain uudistuksessa/ siviiliarvioinnissa on?
6. Mitä kehitettävää työtapaan/ siviiliarviointiin liittyen on?

LAKIUUDISTUS TUOMITUN NÄKÖKULMASTA

7. Mitkä ovat lainuudistuksen hyödyt tuomitun kannalta? Entä mahdolliset haitat?
8. Millaista palautetta olette saaneet tuomituilta siviiliarviointiin liittyen? Miten he ovat kokeneet haastattelun vapaudessa?

RANGAISTUSAJAN SUUNNITELMAN LAATIMINEN JA SJOITUSESITYS:

9. Millaisena olette kokeneet rangaistusajan suunnitelmien tekemisen? Millaista osaamista suunnitelman laatiminen vaatii työntekijältä?
10. Kuvailkaa ransun ja sijoitusesityksen laatimisen prosessia
 - Miten yhdyskuntaseuraamustoimistossa laadittu rangaistusajan suunnitelma eroaa arviointikeskuksessa laaditusta ransusta?
 - Kuinka kattavana/tarpeisiin nähden riittävänä koette yks-toimistossa laaditun rangaistusajan suunnitelman? (verrattuna arviointikeskuksessa tehtyyn ransuun?)
11. Millä perusteella sijoitusesitys tehdään?
 - Mitä tuomittua koskevia tietoja teillä on käytettävissä sijoitusesitystä tehdessänne? Mistä tiedot saadaan?
 - Mitkä tekijät huomioidaan ensisijaisina/tärkeimpinä, kun sijoitusesitystä tehdään?
12. Mitä muuta haluaisitte sanoa?

LIITE 2

Näyte aineiston analyysistä teemasta Siviiliarviointi tuomitun näkökulmasta

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
Asiakas kokee tullessa kuulluksi enemmän kuin ulosotossa.	Kuulluksi tuleminen	Osallisuus
Onhan se kenen tahansa meistä helpompi sitoutua sellaiseen suunnitelmaan, josta on päässyt puhumaan jonkun ihmisen kanssa kasvotusten, käymään niinku sen vuoro-vaikutuksellisen keskustelun asiasta. Varmasti se kuulluksi tulemisen kokemus lisää myöskin sitä motivaatiota.		
Suurempi osa ilmoittautuu itte koska ne kokee tullessa kuulluksi, että ne on voinu toivoa tai päättää itte koska ne menee vankilaan.	Vaikuttaminen	
Sit siinä on varmaan tää avovankila-suljettu vankila. Se on hyvin konkreettinen asia. Koska jos ne ei tuu haastateluun ja kirjoita sitä päihdetömyyssitoumusta, niin se on tietysti aika hyvä motivaattori.		
Kai se hyöty on se et aina jos on halua, niin hän pystyy vaikuttamaan täytäntöpanonsa sijoittelu- ja rangaistusajan suunnitelmaan		
Musta tuntuu että noista syrjäytyneistä tyypeistä, jotka hällä väliä välittää mistään, niin suhtautuu nekin aika usein vakavasti tähän kun sanotaan että tehdään tämän rangaistusajan suunnitelmaa	Yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma	

nitelma.		
Rangaistusajan suunnitelma on tullut konkreettisemmaksi tätä kautta. Aiemmin se on ollu semmonen paperi joka pitää kaikille laatia, mutta niillä (tuomituilla) ei oo ollu mitään käsitystä siitä mitä tavoitteita siellä on.		
Kun sama ihminen haastattelee ja tekee ransun niin se on se suurin ero.		
Asiakkaan tarpeet tulee paremmin esille, jos on se yhteys asiakkaaseen kuin että paperin perusteella tehdään suunnitelma.		
Rangaistusajan suunnitelma on nyt tuomitun näköinen. Se on ihan oikeesti sellanen, jossa otetaan yksilön tilanteet huomioon.		
Varsinkin ensikertalaisille on hirveen tärkeätä saada sitä tietoa, et minkälainen se on se vankila ja mitä mä saan ottaa mukaan... Ja omaiset saa tietoa.	Tiedottaminen ja ohjaaminen	Asiakkuuden jatkumot
Voidaan opastaa et tee näin ja sulla on ehkä kämppä vielä kun vapaudut. Et voidaan etupainotteisesti reagoida, et miten kannattaa toimia ennen kuin se menee sinne vankilaan. Et ne asiat olis mahdollisimman hyvin kun sieltä vapautuu. Voidaan myös neuvoa ja ohjeistaa. Se on iso asia.		
Se on tuomitun hyödyksi, että pystyy järjestämään verkostopalaverin yhdessä muiden toimijoiden kanssa, et mitä pitää ja kannattaa tehdä. Et siinähan valmistellaan jo		

vapautumistakin. Se on suuri hyöty.		
Me tunnetaan ne asiakkaat, ja että se prosessi jatkuu ja pystytään ennakoimaan ja suunnittelemaan.	Hyvä asiakassuhde	
Silloin kun on hyvä asiakassuhde niin voidaan hyödyntää sitä. Sama työntekijä jatkaa ja tietää mitä on aikaisemmin tapahtunut. Et luottamus ja keskinäinen ymmärrys, niin sen avulla voidaan paremmin suunnitella		